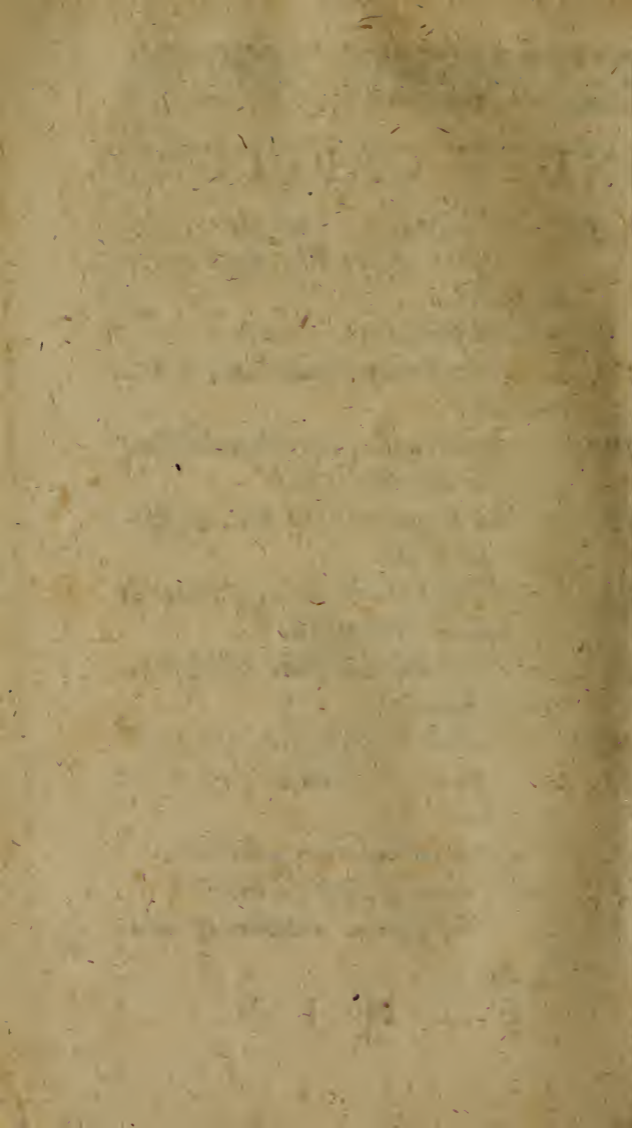

Sum ex libris
J. B. Ruppelii.

72

Est. 1850
22

ÆMYLII
FERRETTI

JC. SUÆ ÆTATIS
FACILE PRINCIPIS

Libellus Singularis

De

M O R A

Ve & ejusdem

De

I N T E R E S S E

QUO POSTREMO CONTINE-
tur legis un, C. de sent. quæ pro eo quod interest
proferuntur interpretatio.

UTERQUE HINC INDE SPAR-
sus annotationibus nec non remissionibus pluri-
mum practicis novissimè adornatus.

Tit. 1.

O S N A B R U G I,

Apud Johanna, Georg, Schwänderum, 1675.

LECTORI S.

PROdit denuò in lucem *Æmylii Ferretti* hæc-
nus desideratus libellus de Mora, non ope-
rosâ quidem facundiâ vel tædiosâ mole tumens,
in quo tamen ex legum fonte breviter argumenti
natura, constitutio atque effectus pertractantur, de
cujus laudibus te diffusè morari haud visum fuit,
cum ipse se omnibus commendet, maximè quidem,
cum hodiè nihil avidius expeatur, quam quod in
vitâ civili fructuosum aut in judiciis frequens; ne-
mo autem vel mediocriter saltem in foro versatus
inficiabitur præsens argumentum in praxi quotidiana
et frequentissimum esse, ad quam eò commodius
intereâ reddi posse credebatur, si cum no vissimis IC.
scriptis ac observatis conferretur, cui negotio in ser-
vire possunt annotationes ac remissiones no vissimæ;
hisce præmonitis Vale.

ÆMYLII FERRETTI
JURISCONSULTORUM HU-
JUS ÆTATIS FACILE PRIN-
CIPIS

Libellus singularis
De Mora.

SUMMARIA

Secundum Numerum Marginalem.

1. *R*atio quare hunc Libellum scripserit.
2. *F*inis professoris est ut docendo proficiant audi-
tores, non tantum videri legisse.
3. *M*ora antiqua est, & utilis, & latè pater.
4. *M*ora hîc est ea quæ sine petitione esse non po-
test; aliàs ubi aliquid tardius fit. Quid mora-
ri sit.
5. *M*ora esse potest utrinque ubi actio est.
6. *F*ur & raptor semper sunt in mora.
7. *D*ebitum servum qui occiderit, aut perdiderit,
ipso facto est in mora: & hæc etiam propriè
mora est contra Ias.

8. *Moræ definitio tradi non potest per aliquos veteres, & Ferr. alii contra.*
9. *Moræ definitio Odoff. refutata. And. & Oldra. & Accur. 10.*
11. *Mora duplex dandi, aut tradendi. De hac, 52.*
12. *Summa hujus Libelli traditur: dividitur enim in tres partes. Secunda est. 30. Tertia 54.*
13. *Mora dupliciter consideratur: aut cohæret alteri: quam vocat exorientem moram Ferr. Aut fit.*
14. *Mora quæ fit ex persona est, non ex re: quæ sine interpellatione non fit: quod sex habet exceptiones: vide usque ad num. 21.*
21. *Dies interpellat pro homine per com. Per Gall. & Ferr. minimè, & num. 22.*
23. *Mora non fit in conditione sine interpellatione.*
24. *Interpellatio extrajudicialis an sufficiat & an petitio apud Iudicem interpellat: & n. 37. & 45*
25. *Vnus est casus, in quo non potest fieri mora sine interpellatione judiciali.*
26. *Interpellatio non constituit in mora, si post eam denur dilatio: & ideo rectè frustratio à IC. appellatur: & quare 29.*
27. *Creditor quomodo constituitur in mora, & 28.*
29. *Doctores cum loquuntur de mora, intelligendum est de inchoata, non de perfecta.*
30. *Effectus primus moræ est utilitas aestimata vel aestimanda.*
31. *Pe-*

31. *Petere interpellationem extrajudicialem significat. Per Ferr. minime. Quid significat dies interpellat pro homine.*
32. *Secundus effectus moræ est fructuum : qui debentur aut per se ex natura actionis : aut ex mora. Tamen negatur fructus à mora deberi & 40*
33. *Fructus à mora quomodo debentur per gloss. Per Ferr. 35. & 36.*
36. *In legatis, & fideicommissis non est mora, sed ex litis contestatione debentur fructus : idque ex æquitate. (veluti causa.*
39. *Fructus aut præstantur veluti fructus : aut*
42. *Tertius effectus moræ, usurarum.*
43. *Mora aliquando tardius factam solutionem significat.*
44. *Primus effectus hinc positus, & secundus non semper pendet à mora.*
45. *Quartus, ac verus effectus moræ est interitus, ejusque periculum.*
46. *Interpellatione facta an teneatur morosus, si ve res erat eodem modo peritura penes actorem, si ve nō. Quid sentiendū ex sententia Ferr. n. 47 in fi.*
47. *In mora exoriente tenetur reus sine exceptione.*
48. *Effectus ultimus moræ est, ut possessor malæ fidei evadat morosus.*
49. *Creditor constituitur in mora, si ei offeratur congruo loco, & tempore.*

50. Debitor tria molitur offerendo : aut emendationem moræ : aut liberationem absolutam : aut solam moram creditoris.
51. In mora creditoris constituenda nihil interest inter eam quæ exoritur , & eam quæ fit : &
52. Quinque ejus effectus.
53. Moræ faciendi effectus.
54. Mora in obligationibus dandi , & tradendi emendatur oblatione : in factis verò , si opus factum fuerit , ante acceptum judicium. & n. 55.
56. Mora non semper purgatur : ut in septem casibus usque ad num. 63. Per Ferr. sunt tantum duo.
64. Mora creditoris purgatur per litis contestationem.

SI nobis eadem esset docendi via, & ratio, quæ interpretum juris civilis ante nos ferè fuit : aut idem, quod nobis est, semper illis aliquando propositum fuisset , frustra nobis nunc haud quaquam parvus hic labor susciperetur. Quis enim addere se posse putet aliquid ad copiam Alexandri , atque Felini ? aut

acutius quid cernere, quàm lumina fecerunt suorum temporum propè æquales Aretinus, Socinus & Decius?

Sed cum illi infinita propè scripserint ad similitudinem potius, quàm ad rationem, secuti superiores, in quibus evolvendis (quasi omiſſa lege ipſa) omne ſtudium conſumſerunt ſuum: nemo nos mirabitur, de re veteri novo modo loquentes, idem argumentum explicare: quòd multas jam ætates ingenia noſtrorum valde vel fatigavit, vel exercuit. Quamvis autem ex toto à noſtrorum traditionibus diſcedere nos vetet judiciorum conſuetudo & perſuaſio illorum qui præſunt Tribunalibus, ac fora implent: quos multorum & annorum, & hominum aſſenſus idem ſemper probantium, ſe quaſi retexere, ac renovare non patitur: tamen jus civile publicè providentibus nobis, non quid aliis interpretando placuerit: ſed quis legum ſit ſenſus, tradendum eſt pro noſtra tenuitate: in qua re quos ſequamur pauciſſimos, quos fugiamus innumeros habemus. Cauſam itaque nullus habet, quòd miretur, quòd tracta-

tum ab aliis sæpissimè locum, nos quoque (quos eruditionis, & ingenii nostri profectò pœnitet novissimè interpretemur. At qui si aliquid candidus Lector in his nostris commentariolis inveniet, quod frugem facturum sit, id non invidè recipiet: quod verò sibi minimè probabitur, rejiciet, non carpèdo clanculum, sed aliter docendo, & scribendo: id quod nos nitimur, qui non tam alios improbamus, quàm investigamus fortasse verum, certè quidem quod verisimile esse videatur.

2 Omnium sanè, qui munus hoc docendi subeunt, idem studium esse debet, ut benè scilicet proficiat juvenus juri civili operam dans.

3 Ad quam instituendam, feriarum publicarum tempore, ut in officio retineatur, proposuimus quàm brevissimè explicare, quid de mora sentiamus, cum per se utilissima cognitu, tum antiquissima: nempe cum ipsa malitia, ac perfidia hominum nata: & præterea tam latè patente, ut omnes obligationes persequatur, & per
omnes

omnes partes quasi corporis civilis effundatur, & erret. Hinc igitur initio facto, antequam aggrediamur ad ea, quæ rem continent, primùm omnium videndum est, quid in nostris libris significet verbum Mora, quantum attinet ad præsens negotium.

Alioqui mora erit, ubicunque aliquid tardius fiet etiam extra causam nostram, *l. etiam 15. ff. ut leg. nom. cav. l. cum postulassem 44. ff. de dam. infect.* Hûc pertinet titulus, *si quis jus dic. non obtemp.* & res infinita, atque incerta est. Nos verò de ea duntaxat mora agimus, quæ sine petitione esse non potest, *l. si pupillus 127. in fine de verbor. obligat. l. nulla 88. de regulis juris, ubi Dec.* Itaque & officium judicis, & similia, à causa nostra excludenda sunt, ut admonuisse vos memini *in l. si ex legati causa 23. ff. de verb. oblig.* Morari itaque est, cum vel qui petit, vel unde petitur differre & producere, & per se stare, quominus aut detur aut tradatur, aut fiat quod dandum, tradendum, faciendum est: moraque est dilatio, atq; pro-

ductio talis. Prioris, (a) hoc est verbi, exempla sunt innumera, *l. postquam 5. §. Imperator, I. ff. ut leg. nom. cav. l. si seruum. § I. §. seruitus. ff. de verb. obli. l. si eas, C. de iis qui accus. non poss. cum similib. in ventu facilimis.* Frequentius tamen in nostris libris Mora fieri dicitur, in genere tamen certo, ut post paulò patebit, *l. cum res 47. ff. de leg. j. l. si quis solutioni 24. l. mora 32. ff. de usuris.* Moræ tam sparsa est, & tam omnibus obvia mentio passim, ut exemplis res non egeat: suppeditabuntur abundè ab iis, circa quas versabimur in hoc tractatu, legibus. Planissimam facit hanc significationem moræ *l. sciendum, in princ. ff. de usur.*

- 5 Unde primò sequitur, ut ubi actio est, possit esse mora utrinque: cum enim non possit debitor, quia daturus est, explicare factum dandi sine facto creditoris, necessariò cogimur fateri, utrinque moram esse posse, tam puta venditoris, qui daturus vinum est, quàm emptoris, qui est accepturus

(a) In hac priori significatione, mora plerumq; committitur circa actus in iudicio, & non est hujus loci.

rus, l. illud, 17. ff. de peric. & com. rei vend. l. hominem certum 37. in fin. ff. mand. l. si mora 9. ff. sol. matri. l. qui decem 72. §. si cum mihi, ff. de solut. cum sexcentis id genus. Hinc etiam ducitur: furem, & raptorem semper esse in mora, l. in re furtiva 8. l. ult. ff. de condict. furt. Nam cum contrectare, aut retinere rem alienam non debeat, non potest esse ejus in restituendo dilatio, cujus perpetua culpa fuit in contrectando, ac retinendo. Eadem ratio est eorum, quæ vi auferunt, l. 1. §. rectissime ff. de vi & vi arm.

Hinc etiam ducitur, eum qui debitum servum occiderit, aut perdidit, in mora esse facto ipso, l. si ex legati causa, 23. ff. de verbor. obl. l. mora, 88. in fin. ff. eod. & hæc tam proprie mora est, quam quæ furto mora commissa est, quamvis aliter senserit Ias. in 4. not. in d. l. mora. de verb. oblig.

Dubitatum verò fuit à veteribus, an mora rectè definiretur, vulgò est negatum, propter l. mor. 32. ff. de usur. Quidam aliter senserunt, in quibus est Fulg. duce Arena: crediderunt enim l. mora. loqui de constitutione, non de essentia; hanc difficilem esse existi-

existi-

existimaverunt , definitionem facilem.

Quam verò id rectè crediderint , ostendit doctissimorum hominum in definienda mora dissensio : nunquam enim quicquam certi constitutum est. Sanè *d. l. mora*, non quærit , quid mora sit : sed quando fieri intelligatur , ut ibi demonstrant legis verba panissimè , & infra declarabitur. Veruntamen si omnis vis moræ in constitutione illius est , neque aliter mora intelligi potest , quomodo rectè definietur quod latet , quod facti est , quod arbitrio alieno pendet ? Sed ne curiosis non aliqua ex parte satisfiat , referendæ sunt paucissimis , tùm veterum , tùm recentium definitiones : hoc est , Accursii , similibumque : nam de fece non est hauriendum.

- 9 Odoffredus dixit : moram esse dilationem solutionis sine causa factam , ab adulto debitore , sciente se debitorem , aut scire debente , post interpellationem judicialem , vel extrajudicialem , congruo loco , temporeve factam. Mala est definitio , quæ non evolvit omnia , quæ sub nomine defi-

definito involuta sunt, vulg. *Dd. in in l. 1. ff. de dol.* Vitium regula patitur per exceptiones, definitio nunquam; mora est creditoris, ut modò ostendimus, ea verò hîc definita non est. Item qui occidit servum debitum, in mora est, neque tamen id post interpellationem fit: sunt enim hæc tanquam duo membra moræ, interpellari, & occidere, *dict. l. 23. ff. si ex legati causa.*

Andreas vitium vitavit unum definitionis, addidit enim, debitoris, aut creditoris: sed incidit in alias reprehensiones, in quas etiam incurrit Oldradus, qui idem sensit ac superiores, præter id, quod exemplo nullo genus esse voluit non dilationem, sed contumaciam. Accursius *in l. mora*: secutus Azo. definivit longissimè. Sed improbârunt eam definitionem Odoff. & Arena: quia in definiendo tractanda est essentia rei, nō ponendi modi, atq; figuræ ejus: veluti: pactū fit tacitè, data cautione: fit etiam nominatim, verbis expressis; hos modos in definitionem nō inclusit Jurisconsultus *in l. 1. ff. de*

de pactis. in l. pactum. de pollicit. dum dicit: Pactum est &c. similiter in stipulatione interrogari oportet, & responderi congruè: illud præcedere, hoc subsequi necesse est, l. mora 1. ff. de verb. obl. nihil tamē horum includere in definitionem, l. 5. §. stipulatio 1. eod. Præterea sunt aliæ moræ, ut supra ostendimus, in quibus neque contestatio litis est necessaria, neque denunciatio, neque latens dies: quamobrem multa involvuntur nomine moræ, quæ non evolvuntur explanatione Accursii; Rectius itaque fecissent nostri, si sustinuissent personam suam, hoc est, Interpretum., contenti intelligentia verbi, cujus definitio non de nihilo omiſſa fuit à Jurisconsulto. (b) Mora

(b) Mora tamen abstractivè sumpta non incommodè describitur, quod sit frustratoria solutionis faciendæ aut recipiendæ dilatio, quæ facit, ut res debita sit periculo ejus qui moram commisit, vid. Jul. à Beima tract. sing. de Mora th. 1. Hic enim videntur esse suppleta quæ in veterum Jctorum definitionibus Autori desiderantur: Quatenus autem facta intelligatur, & hoc modo culpa commissa sit, neque constitutione ulla, nec juris Autorum quæstione decidi potest, sed judicis arbitrio examinanda relinquatur, l. mora 32. ff. de usur.

Mora verò dupliciter contingit, aut fa- I I
ciendo, aut dando, vel tradendo. De mora
dandi & tradendi prius agamus.

In totum autem tria videnda sunt: Pri- I 2
mum, quomodo fiat, constituatur, exoritur
mora: nam neque omnis mora fit, neque
omnis exoritur. Secundo, indagabimus fru-
ctus, vim & effectus moræ. Novissimè emen-
dationem illius. Quantum ad primum,
melius erit fortasse (ut ille ait) non infi-
stere alienis vestigiis: sed, ut in re dubia fit,
inquirere atque investigare, quo quidque
modo dicatur.

Sciendum itaque est, moram dupliciter I 3
considerari: aut enim cohæret alteri, aut fit
propter se. (c) Quæ propter aliud mora
nasci-

(c) Autor cum dividit moram in exorientem
& eam quæ fit; per illam nihil aliud intelligit quàm
moram, quæ in eodem instanti cum factò illicito na-
scitur, & ex dolo originem trahit, per hanc verò illam
quæ interpellatione fit; putat autem solâ ac unicâ
interpellatione moram non constitui, in quo tamen
à Maul. in *Thesaurò Theor. pract. tr. de Mutuo tit.*
9. n. 9. & à Menoch. *de A. I. Q. lib. 2. cas. 220. n.*
32. refellitur, ubi Menoch. *d. cas. n. 47.* moram ex u-
nius diei lapsu fieri docet, licet enim instantia in *d. l.*

nascitur, exoritur de repente, intervallum nullū habet, puncto temporis fit: ut ecce, qui occidit hominem immerentem, etiam si cre-

mora 32. *de usur.* pro assidua flagitatione accipiatur, non significat tamen assiduam interpellationem quæ communiter testatò fit.

A modernis mora simpliciter distinguitur in eam quæ est ex persona, vel ex re ipsa: *Illa* interpellatione hominis opportuno loco & tempore facta oritur: *Hæc* verò (aliàs in re, in rem, vel ex re dicta) immediatè ex legis dispositione provenit, quibus verò casibus vide Hahn. *ad Wesemb. tit. de usur. n. 3.* communem moræ regularis vel irregularis divisionem reprobantem. Cum sufficiat unica interpellatio ad constituendam moram per Maul. & Menoch. *c. l.* id tamen intelligi debet, ut aliquod tempus, sive modicum intervallum humanitatis causâ non minus decem dierum debitori detur ad solvendū *l. quod dicimus 105. & l. ratum ff. de solut. l. promissor 21. §. 1. de const. pecun.* Enimverò cum ante interpellationem debitor tempus solutionis nescivit, se extempore ad solvendū accingere nequit, nec statim cum sacco creditorem adire debet *d. l. quod dicimus 105. de solut. Schneidewvin. ad inst. de V. O. n. 4. Philip. in usu pract. inst. l. 3. Ecl. 46.* ubi demonstrat has voces, *statim, illicò, confestim* ex sua natura modicum intervallum, importare: Aliter autem hoc obtinet in interpellatione, quæ fit post lapsum diei, in qua nullum temporis spatium

si creditorem non cogitavit, facinus fecit, quo perfecto, statim mora exivit. Idem est in fure, & in raptore per vim similibusque speciebus: tota enim de repente mora statim nascitur. Sed si per se sola mora proditura est, quando scilicet debitoris aut facinus aut culpa nulla est, sensim, atque paulatim mora fit, neque statim, ubi postulavit creditor à debitore ut sibi solveret, sola interpellatione nata est, sed intervallum temporis sequi necesse est, unde paulatim mora fit. Hinc est ut Jctus in *d.l. in re furtiva* 8. & in *l. fin. ff. de condict. furt.* dixerit, videri facere moram furem, & raptorem: alibi in *l. 1. §. rectissime* 34. de *vi & vi armat.* non enim fit sed statim exoritur. Alia verò fit: ut in *l. mora* 32. ff. de *usur.* Quando autem mora prior non per se nascitur, sed propter factum, hoc etiam proprium habet, ut intelligere non sit necesse, debitorem teneri ad rem dandam, *l. si servum* 91. in *fin. princ. ff. de verb. oblig.* quod tamen est necesse in mora, quæ fit, *l. quod te* 5. ff. de *reb. cred.*

Ex

ulterius conceditur, debitor enim diem præscriptum prævidere potest imò debet. *add. hic Beima d. t. de mora n. 9.*

14 Exclufa igitur alia, quæ exoritur, ea quæ fit ferè non est ex re, sed ex persona, hoc est, interpellatione est opus: & propterea egregia gloss. in l. in minorum, ex verb. moran C. in quibus caus. in int. rest. non est necess. dixit eam esse vitium debitoris. Superior quidem vitium debitoris habet in facto, non in mora: & hanc communem nostri rectè appellaverunt. Non est tamen perpetuum, quod de interpellatione dictum est, excipiuntur enim quidam casus partim à lege, partim ab interpretatione prudentum.

15 A lege tres casus habemus: primus est quando non extat qui interpelletur: ita disertè dicit l. sed & si 23. in fin. ff. de usur. l. si fundus, 4. in fin. ff. de lege commis. Adjuvatur à l. si vehenda 10. §. idem juris ff. ad leg. Rhod. de jactu, à l. Celsus, §. 1. de arb. à l. 2. §. si quis iudicium ff. si quis caut. in jud.

16 Secundus casus est singularis propter libertatem fideicommissariam, l. cum verò 26. §. apparet. ff. de fideicom. libert.

17 Tertius à lege casus est, ubi de minorum causa agitur, neque in perpetuò, sed in judi-

ciis bonæ fidei, in legatis, & fideicommissis : exemplum est in *l. 3. §. 1. ff. de alimen. leg.* ex illis verb. *utpote, re ipsa mora subsequuta.*

Propter similitudinem quæ recipitur vulgò de minore, & Ecclesia, idem in Ecclesia dicendum est : *glos. ex verb. iudicium §. item mixta. de act.* sequuntur omnes, ut per Rom. in *d. l. si ex legati* : ut per Jas. in *d. §. item mixta.* In quo unum est animadvertendum, quòd cum nulla lege hoc caveatur, sed recipiatur propter similitudinem, non sit autem generale in moribus, non erit similiter generale in Ecclesia. Quamobrem si iudicium stricti juris fuerit, requirente mora interpellationem in minore, nec essetia pariter erit in Ecclesia. In fisco idem dicendum est, cum propter eandem similitudinem, de qua in *l. respublica 4. C. ex quibus causi major.* tum etiam per sensum legis à posteriori : nam si fisco debentur usuræ in fornicariis, *l. cum quidam 17. §. fiscus ff. de usur.* Usuræ autem effectus moræ credentur esse, ut videbitis, in quo concurrat cum minore, à posteriore persuadetur, interpellationem in fisco non esse necessariam : & ideo

locationem intelligimus ibi fuisse factam de tabernis fiscalibus, quæ sub fornicibus sunt (idcirco fortasse dictas fornicarias) ita notat *Ang. in dict. §. fiscus*. Addidere totidem casus superioribus casibus Interpretes. (d)

18 Primus est de juramento : ubi enim illud accessit obligationi, putant, interpellationem minimè esse necessariã : ita omnes *in cap. breui, de jurejuran.* Fel. *in cap. licet, de simon.* ubi omnes citat. Cumulat etiam omnes Dec. *in dicta l. quod te 5. ff. de reb. cred.*

Comprobatur hoc, quia juramentum vim habet contestationis litis, quam ignorat nemo, multò esse potentior, quàm interpellationem, *l. nam postea, 9. §. si is qui. 3. ff. de jurejuran.* Non obstat hoc de contestatione : quia vis ea est juramenti delati in judicio ; nos autem agimus de juramento aut obligante : aut confirmante, inter quæ, ut neminem fugit, causa diversa est, & sepa-

(d) Hagen *in tract. de usu usur. cap. 9. num. 61. seqq.* decem recenset casus ; permultos quoque *Bullus Comm. in ff. ad l. 32. de usur.* Menoch. *A. I. Q. lib. 2. cap. 3. cas. 220 n. 8. seqq.*

separata. Quinimò *c. brevi* & in *dic. mare*, & in sponfione utitur verbo requisitis, quod interpellationis est. (e) Somniū autem est, putare, quod quidā crediderunt, promissionē fuisse factā, si requisitus esset. Itaq; si sequenda hæc nobis opinio est, veterum reverentia id est faciendū, non autem ratione, aut lege: ita tamen, ut dixi, habet communis consensus, nisi errorem malitis dicere.

Alter casus excogitatus est à nostris, 19
quando quis defendere promisit aliquem: tunc enim neque admonitione, neq; nuncio opus est: id volunt verba §. *ad hæc c. 1.* hîc finitur lex Fœder. in usib. feud. tradidere Interpretes juris canonici in *dicto c. brevi*, in *c. de forma*, 22. *quæst. 5.*

Hoc à plerisque non recipitur, est enim singulare in forma fidelitatis, & in defen-
B 2 sione

(e) Cum Autore facit Schotan. in *Exam. jurid. ad tit. de usur.* dum inquit: statuendum potius quod juramentum naturam sui contractus, cui adjunctum est, sequatur *per l. ult. C. de non num. pecun.* Aliud quidem dicendum videtur si debitor juraverit se ultrò nec interpellatum soluturum. *Bu-
sius d. comm. in ff. ad l. 32. de usur.*

none promissa domino : receptum verò est, consuetudines feudorum esse singulares, minimeque tradendas ad consequentias : dixit Bart, in *l. ut jurisjurandi* 7. ff. de *oper. lib.* secuti passim sunt omnes.

20 Tertius casus est, quando quis promisit se facturum curaturum : ita Bald. in *dicto §. ad hæc, in ult. not.* Sed rejicitur ferè à nostris : tum quia nullibi proditum est, eam vim esse in facto, ut mora in eo constituatur ex re, contra regulam dicte *l. mora* : tum etiam, quia qui promisit iudicio fisci, promisit se facturum curatorum, *l. quoties quis alium*, 81. ff. de *verb. oblig.* ubi tamen interpellatio necessaria esse creditur. Descitum itaque crebrius est à Pald. quamobrem ex tribus nostrorum traditionibus una sola nititur auctoritate, & consensu communi.

21 Quando autem obligationum plures causæ sunt, *l. obligationum ferè*, 44. ff. de *oblig. & act.* inter quas est dies, & conditio : in his duabus quæritur, an interpellatio sit necessaria. Vulgò est proditum, ut per omnes in *l. vinum*, 22. ff. de *reb. cred. in l. quoties, in diem*, de *verb. oblig.* ubi latè Alexand. diem certum

interpellare pro homine. De die autem intelligitur, non qui multiplicat actionem, sed qui ad solvendum datus est post obligationem natam: institutum nostri dicunt (ut scitis) miserationis causa, *l. quod in diem*, ff. de solut. Probatur conclusio in *d. l. magnam*, C. de contrah. & commit. stipul. in *l. ad diem* ff. de verb. oblig. in *d. l. vinum*, ibi: *si dictum esset quo tempore redderetur*: idq; habet locum etiam secundum nostros, die adjecto à lege, *l. 2. C. de jur. emphyt. c. potuit loc.* Vulgò itaque creditur, diem interpellare pro homine, *l. magnam* C. de con. & com. stip. *l. ad diem*, ff. de verb. oblig. ubi pœna debetur, præterita die: idque videtur esse verum in die etiam quæ inest à natura rei, *l. interdum 73. l. si insulam, 84. ff. de verb. oblig.* Idemque creditur in die ab homine apposita, & in die adjecta à lege, *c. potuit. loc. l. 2. de jure emphyt. C. l. vinum*, ff. de R. C. ibi: *Si dictum esset quo tempore redderetur, ubi novissimi in not.* Nutare tamen duo fecere illos, ratio, & gloss. Ratio est: quia cum dies adjecta sit favore promissoris, *l. quod in diem* ff. de solut. §. omnes Instit. de verbor. oblig. *l. cum tempus 17. ff. de regul. juris*, si sola die

mora fieret, favor hic in odium converteretur, contra vulgarem regulam *l. quod favore*, 6. *C. de leg.* & ex eadem re quasi contrarii effectus sequerentur: contra *l. legata inutiliter*, 14. *ff. de adimend. legat. & de legat. primo.* Creditur hæc ratio malè concludere: nam intervallum temporis cedit illius commodo, quod commodum gravamen recipit alterius incommodi, *l. secundum naturam* 10. *ff. de regulis juris*, *l. eum qui* *ff. de jurejurand.* Repliacari potest, par esse ut compensetur commodum cum incommodo, si modò id lege proditum sit: non enim semper, ubi quis incommodatur aliqua in re, statim fingere debemus aliquod incommodum sine lege: & passim utuntur nostri regula *l. eum qui*, in reddenda ratione duorum à lege propositorum. Dubitare etiam fecit nostros *gl. in c. quoniam*, *§. porrò. ex verb. canonibus*, ut *lite non contest.* quæ in valde simili specie voluit, sacerdotem qui habuit facultatem, abeundi ab Ecclesia ad certum diem, nisi intra diem redierit, posse privari benefici-

beneficio ab Episcopo , absque ulla citatione. Optimam dant nostri solutionem ; dicunt enim glossam esse falsam ; ita omnes *in d. l. si ex legati causa*. Sed ut rectè & acutè animadvertit Dec. *in d. l. vinum* , qui dedit Episcopus facultatem abeundi peregrè clerico ad diem certam , nihil minus cogitavit , quàm privationem beneficii : dilatio autem solutionis , & dies ipsa dicta est nulla alia de causa , nisi ut vel intra diem , vel ipsa die solvat. Quamobrem interpellatio videtur ab initio fuisse cogitata.

Cæterum mihi nuquam hæc placuit 22
 Italorum sententia , qui discesserunt à vestratibus : crediderunt enim veteres Galli , etiam in obligatione facta ad diem , necessariam esse interpellationem. Responderunt autem contrariis , pœnam deberi à consensu , non autem à mora. Ejus rei esse illud argumento quòd nunquam pœna sine consensu à mora debetur. Illos duo adjuvant : unum est , quia Jurisconsultus *in l. mora* , in loco principe constituendæ moræ dixit , moram fieri ex persona : idem *in dicta l. in minorum* , *in l. 3. in princ. ff. de adim. leg.* dixit

in re minorum ex re fieri : nusquam verò prodidit, ex tempore moram fieri. Alterum est textus in *l. trajectitia, 23. §. de illo, ff. de oblig. & act.* ubi quamvis obligatio diem habeat : tamen mora fit per interpellationem : ibi : *Si interpellatus moram ipse fecerit.* Ex quo videtur hoc fieri planissimum nisi calumniemur : cùm enim in *eo. §.* sit obligatio ad diem , ac per interpellationem moram faciat debitor, necessarium est , à die non fieri moram. (†)

23 Idem quoque est in conditione, nam ex eventu conditionis mora non fit sine inter-

(†) Doctores communiter hic in contrarium discedunt, inter quos Busius *ad dict. loc. 32.* refutando Ferretum & quidem *per l. cum notissimi. §. fin. C. de præscript. 30. ann.* illum convictum esse ostendit. *add. Beima dict. tract. de mora th. 5. pag. mih. 469. & th. 9. per tot.* Dies enim interpellat pro homine, sive tempus illud mensis sit, sive dies unus, sive una hora, & sive ab homine per conventionem adjectus sive per legem, idque sive expressè adjectus sit, sive ex natura rei vel conventionis de qua agitur tacitè insit, potuit enim debitor prævidere diei adventum & satisfactione vel solutione sibi consulere *Wames. cent. 4. cons. 95. n. 28.*

terpellatione : in quo omnes nostri consentiunt. (f)

An autem interpellatio extrajudicialis sufficiat, & an petitio apud Judicem interpellat, dixi in dicta l. si ex legati. (g) 24

Illud autem animadvertite, unum esse casum, in quo nostri volunt, non posse aliter, quàm per judicem interpellationem fieri, quando scilicet decreto est opus in solvendo, l. lex quæ. C. de administ. ita sensit Johan. Andre. in c. constitutus, 10. de restit. in integrum. Referunt repetentes l. si ex legati causa: extant de ea re plura Ruyni responsa, quæ facilè inveniet de ea re admonitus. 25

Remissam etiam non esse oportet debiti instantiam : quod glos. optimè interpretatur 26

(f) : Moderni quoque Busius *supra alleg. loc. Arum. de mora* 5. 17. *Strauch. Dissert. theor. pract.* 18. th. 24.

(g) Sufficit saltem unica opportuno loco & tempore facta interpellatio sive judicialis sive extrajudicialis. Perez. in *Cod. tit. de usur. n. 26. & 27. Struv. exerc.* 27. th. 67. *ful. Beima d. tr. de Mora th. 7. Gail. de arrest. imp. c. 13. n. 3. Maul. Thesaur. theor. pr. tractat. de mutuo tit. 9. n. 9.*

tatur in d. l. mora, si dilatio non fuerit data à creditore. Quod enim dicitur in l. Titia Se-
jo 87. §. usuras, ff. de legat. 2. in l. semel mora, ff. sol. matr. semel scilicet moram factam, non est referendum ad solam interpellationem quæ initium moræ est, sed ad omnia ea momenta, ex quibus moram fieri supra diximus, ut mora sit semel facta, cui prorsus nihil deest: (b) sicut semel impleta est conditio, non quæ incepta est, sed quæ consummata est, l. si ita fuerit servus 13. in princ. ff. de manu test. non enim sola interpellatione mora fit. Unde est, ut eleganter moram appellaverit Jurisconsultus frustrationem in l. hominem certum, 37. in fin. ff. mandat. in l. 3. in fin. ff. de usur. quæ frustratio non est in efflagitatione, sed in negligentia post efflagitationem.

Atque

(b) Unica quidem sufficit interpellatio (ut monitum supra n. 13.) testatò facta, sed ut creditor in ea persistat assiduâ efflagitatione per d. l. moram ab Aut. alleg. de qua vid. Perez. & Struv. supra n. 24. alleg. cit. loc. debitor enim moram non facit cui remissa est debiti solvendi instantia. Zang. de except. part. 3. cap. 25, n. 62.

Atque hæc locum habent in mora debitoris. Quando autem mora utrinque est, videndum est, quomodo constituatur mora creditoris.

Gl. est magistra, cui sunt assensiones, *in l. si mora 9. ex eo verbo, sol. matrim.* quæ distinguit obligationem habentem diem aut tacitam aut expressam: quo casu, putat oblationem esse necessariam, *l. si per te, C. de usur.* ab obligatione, quæ pura est à die, quæ, secundum eam, oblationem non exigit, *l. ratio. §. mora, de act. empt. & vend. Gloss. itaque in d. l. si mora 9. ff. sol. matr.* vult die adjecta, per oblationem † constitui creditorem in mora, *l. si per te, C. de usur.* non enim potuit non accipere, cui nihil oblatum est: offerre autem exhibere est: sin autem nulla sit dies dicta, oblatione gloss. putat non esse opus, *l. ratio 3. §. mora ff. de act. empt.* loquitur in debitore: tam enim est debitor respectu precii emptor, quàm venditor respectu rei.

Purius itaque videtur, ut oblatio sit semper necessaria, si velimus in mora ponere creditorem: non enim ille in mora est, nisi
 si non

† Quid aliàs operetur sola oblatio, *vid. Perez. ad C. de usur. n. 33. conf. quoque infr. annot. ad n. 50.*

si non accepit : non accipere autem non potest, si non offertur (i) probat id text. in d.l. si mora, & in dicta l. illud. ex illis verbis : Quid enim si interpellavero venditorem & non dederit id, quod emeram : deinde, postea offerente illo, ego non acceperim ? Eadem forma utitur Jurisconsultus in l. sed & si 4. ff. de constit. pecun. in l. si fundus, 4. ff. de lege commiss.

28 Nostri tamen in ea re ita distinguunt, ut si sit res mobilis, coram offerenda sit, neq; sufficiat (puta) pecuniam in folle offerre, sed necesse sit numerare : idemque de cæteris quæ mobilia sunt secundum genus su-
um

(i) Aliquando creditores injustè differunt oblatum debitum recipere, atque sic tarditate sua debitoribus damnum afferunt. Jul. Beim. dict. tract. de mora th. 2. dicitur autem *injustè*, etenim quandoque creditor rectè differre potest. *verb. gratiâ*: quando offertur ipsi moneta, cujus æstimationem ac valorem à Magistratu postridiè imminutam fore compertus est : De aliis justis differendi causis *add.* Beim. in tractat. de usur. & fruct. ad leg. 7. paginâ mihi
254.

um. In immobilibus verò satis esse putant, si quis profiteatur se paratum solvere. Hæc lege carent : allegant enim duas leges, quæ non probant, scilicet *l. fundus 9. ff. de rescind. vend. l. Prætor 20. §. si paratus, 5. ff. de nov. oper. nunc.* Itaque utuntur verbo in argumentum : quo solent uti, cum malè probat lex. Æquissima tamen distinctio est, & recepta à communi consensu, à quo hîc causa nulla est cur discedatur : omnes cumulantur in *l. si mora, 9. ff. solut. matrim.* & præcipuè adduntur multa consilia in additionibus ad Castrensem.

Verùm si ita constituitur mora, quam 29
rectè dixit Jurisconsultus in *d. l. mora, 32. ff. de usur.* apud Judicem examinari : definiri non posse nulla constitutione, aut quæstione juris auctorum tradi posse : facti esse potius, quàm juris. Dicite ergò quæstionem nostrorum versari non in constitutione (id enim fieri posse negat lex) sed initio : inchoatur enim ab interpellatione, mora; fit, quæ paulatim nascitur : quæ momenta habet. Et idcirco, ut dixi, non
appel-

appellavit moram interpellationem Jurisconsultus, sed frustrationem: nam interpellationi conjunctus est temporis lapsus, & ejus rei probatio facta (k) coram iudice, unde frustratio nata est, id enim est, quod dicitur *in d.l. mora*, apud iudicem examinabitur, & *in d. l. si per te iudici probaveris*: hæc omnia frustrationem, moramque conficiunt.

Igitur de initio, non de mora par est inquisivisse nostros. Hæc autem omnia dilucidiora ex sequentibus evadent. Videamus itaque qui sint effectus moræ.

30 Primus offert se effectus utilitas æstimata, vel æstimanda, sed non simpliciter: ea enim hîc duntaxat consideratur, quæ circa rem est regulariter [interesse vulgò appellatur circa rem] de quo *in l. si sterilis, 21. §. cum per venditorem, 3. ff. de act. empr. in l. ult. ff. de peric. & comm. rei vend. diximus in l. unic. C. de sent. quæ pro eo quod inter.* Hoc

(k) Cum mora vel culpa tanquam res facti non præsumatur. Wesenb. *in cons. 12. n. 65.* idcirco iudici de illa commissa fides facienda; quomodo autem probetur vid. Gilh. *A. 7. Ci v. cap. 6. p. 1. §. 324. ubi Mascard. de probat. alleg. add. Cothm. vol. 1. R. 43. n. 129.*

Hoc quidem à mora nascitur, & inter omnes constat, æstimationem hujusmodi fieri, si dies adjecta sit, secundum diem appositam contractui: alioquin in bonæ fidei judiciis, condemnationis tempus inspici: in stricti juris actionibus, litis contestatæ, *l. 3. §. in hac, ff. commod.* id quod tamen alterius est propositi, ad suumque rejiciendi locum, *vulg. l. vinum ff. de reb. cred.* Circa quam *l. vinum* veteres, noviq; valde se torquent. (*l.*)

Non pauci, neque minimæ auctoritatis existimaverunt, verbum petitū (*m*) demonstrare interpellationē extrajudicialem, quia
Sabi-

(*l*) De Differentia moræ, quæ per lapsum die & ejus, quæ per interpellationem sive judicialē sive extrajudicialem contrahitur in eunda rei debite æstimatione eleganter disq. Anton. Faber *conject. l. 16. c. 6. per tot.*

(*m*) Hoc verbum de petitione judiciali quoq; intelligi vult Perez. *ad Cod. de usur. n. 28.* id tamen restringendo ad contractus stricti juris, in illis autem quæ bonæ fidei sunt, sufficere interpellationem extrajudicialem, cujus rei differentiam ibidem annectit. Indistinctè tamen sufficere interpellationem extrajudicialem statuit Cothm. *vol. 2. cons. 52. n. 276.* ubi hanc sententiam dicit veriore, crebriorem & rectiorem esse.

Sabinus respondit quid statuendum sit, & quando sit, quando dies dicta fuit solutioni, & quando non; sicut autem dies, qui fictæ interpellationis est, iudicium non exigit; ita etiam petitio extra iudicium accipienda sit, quæ vera est interpellatio: potentius enim operatur veritas quàm fictio, non è contra, *l. filio quem pater 23. ff. de lib. & posthum.* Principiò quis illis concedat diem operari fictam interpellationem? Sicut enim quando interpellatus est aliquis die, & loco incongruo, si modò interpellationem retulerit ad locum, diemque congruum interpellatio utilis est. *reg. vulg. l. in tempus; 62. ff. de hæred. inst.* ita qui diem adjecit solutionis faciendæ, tunc quidem interpellavit, ad diem certam se referens; & hoc est quod dicitur, dies pro homine interpellat. Præterea cùm in dubitatione Jurisconsultus *in d. l. vinum.* meminerit litis contestatæ, verisimile est, petitum referri ad litem contestatam: *l. ult. ff. de vino leg.* Item petitum natura sua iudiciis accepti est, iudicia stricti juris contestationem respiciunt, *l. amplius non petire in rat. hab. d. l. 3. §. in hac, ff. commod.*

Quæ

Quæ est igitur causa, cur discedendo à regula communi, & à vi, proprietateq; verbi, petitum aliter accipiamus, quàm res ipsa, & quàm vis verbi velit? Item in *l. ult. de ritic.* verbum petitum litis contestationem significat in pari causa: hîc ergò similiter idem dicendum est, & ita rectè videtur sensisse ibi: Decius. Atque hic primus est moræ effectus. Mementote semper, nos de obligationibus dandi, & tradendi solummodò agere.

Secundus effectus fructuum est: eorum duplex est causa, aut enim quæritur: an fructus debeantur per se ex natura actionis (n) an debeantur ex mora. Debentur ex natura actionis in rei vindicatione, ut in *l. fructus, 33. cum duab. sequent. ff. de rei vindic.* tradunt latè nostri in *l. indebiti. 15. ff. de condict. indebiti in l. 1. C. de usur. & fruct. leg.* Debentur item ex actione in personam, ut in *l. cum fundus ubi omnes. ff. de reb. cred.* & hæc nostra quæstio non est.

(n) Quomodo & in quibus contractibus fructus jure actionis vel officio judicis veniant vid. Umm. in *Proc. D. 21. n. 25.*

In quo tamen animadvertite obiter ad duas inter se valde pugnantes, & contrarias leges, scilicet *l. bonæ fidei* 48. ff. de acquir. rer. dom. & *l. fructus* 45. ff. de usur. Illa vult bonæ fidei possessorem fructus omnes facere suos, tam quod diligentia & opera sua paravit, quàm eos, quos naturales dicimus: nam qui omnes dicit includere voluit omnis generis fructus. Duæ dantur solutiones: una est gloss. in *d. l. fructus* quæ valde Salyceto placet, ut lex bonæ fidei demonstraverit, per omnes fructus, non eorum qualitatem, sed quærentium, atque parantium qualitatem: ut sit sensus, non solum facit fructus suos, quos ipse quæsit, sed quos aliena opera paravit. Malè assuevit gl. bonis auctoribus: dixisset Juriscon. non omnes fructus, quæ qualitas fructuum est: sed aut ab omnibus, aut omnium, aut paraverunt, aut aliquid aliud simile. Probabilius est, quamvis planè non satisfaciat, ut dicamus in *l. bonæ fidei*, fuisse bonæ fidei conjunctam justam causam: nam in *l. fructus*, quamvis per se causa justus sit titulus, tamè pendet vis ejus tituli; nam donatione nõ confirmata

firmata per mortem , evadit titulus injustus. Cæterum, hoc est , ostendere differentiam specierum , non reddere causam rerum. Neque puto insolubilius esse aliud contrarium in Pandectis. (o) Veruntamen quando extra propositum morę est, ad rem nostram redeamus.

Ubi de fructibus egerimus , & de usuris, intelligetis in quàm paucis speciebus, fructus à mora nascantur. Interim verò patimini excurrere cogitationes meas.

Gl. in d. l. mora, de usur. quàm plenissimè putat attigisse rem Bart. & verissimè , ad quam, veluti ducem, omnes se referunt, distinguit, regulã ponens , ut in contractibus bonæ fidei à mora fructus debeantur : vidit enim idem constitutum fuisse in usuris, *ead. l. §. in bonæ fidei* : usuras autem gl. sciebat vicem habere fructuum , & à fructibus non esse separandas, *li. usuræ eod. tit.* Hac ratione hunc effectum , qui tertius gl. est, secundum nos fecimus : nam vix potest commodè intelligi exemplum ,

C 2

nisi

(o) Expedite tamen harum legum conciliationem absolvit Struv. in *Syntag. Jurispr. Exerc. II. th. 21.*

nisi exemplar intelligamus : & ideo prius cognoscenda est patria potestas , quæ est à natura,quàm ea,quæ est ab adoptione, quæ similitudine naturæ habet. *§. minor 4. §. in plurimis 8. instit. de adopt.* Sic de hærede prius cognoscendum est, quàm de bonorum possessore, aut fideicommissario, qui loco heredis sunt. Sed alibi nos pedem ponamus quàm ubi vestigium fecerunt Interpretes, Jurisconsultus itaque, quem nobis debemus proponere imitandum, agens de fructibus *in l. videamus. 38. lat. 2. de usur. incipit.*

35 Videamus de actione in personam, quoniam si in rem agatur, bonæ fidei possessor facit fructus suos, (*p*) quousque res evicta fuerit,

(*p*) Loquitur hic Autor de fructibus in stricti juris actionibus in quibus sequenti modo distinguendum ; Aut quis persequitur id quod ejus non fuit, v. g. ex stipulatu ; & fructus non consequitur, etiamsi mora facta sit, post acceptum verò judicium etiam fructuum ratio habenda quia omnis causa restituenda est *l. 38. §. 7. ff. d. usur.* Aut repetit quis quod suum fuit, v. g. conditione indebiti, sine causa &c. tum fructus ex tempore quo res ad alium transit unà cum re ex natura negotii restituendi veniunt, quod tamen

fuerit, *l. qui scit. 25, §. bonæ fidei D, de usur.* id Imper. in *§. illorum. Instit. de offic. judic.* refert ad petitionem, quæ litis contestatio est. Quamobrem patet fructus fieri bonæ fidei possessoris, ex natura bonæ fidei, & in eo moram nihil operari. Sed si prædo sit (ita enim appellant leges malæ fidei possessorem) neque perceptos, neque percipiendos unquam facit suos, *l. fructus 33. cum duab. sequent. l. si navis 62. D. de rei vendic. d. §. illorum; adnotatur in d. l. qui scit, & in d. l. bonæ fidei D. de acquir. rer. dom.* Itaque intelligimus in actione in rem, moram de fructibus operari nihil, quia bonæ fidei possessor facit suos, prædo semper tenetur.

Justissimè igitur Juriscons. in *d. l. videamus* investigat causas actionis in personam: in illis autem regulam facit, ubi restituendum est aliquid, fructus ex natura restitutionis venire, non ex mora; exempla sunt in conditione indebiti, in donatione causa mortis convalescente donatore: in Faviana &

C 3

Pau-

tamen secus in bonæ fidei negotiis, *vid. Vinn. in Comm. ad Inst. §. 28. de action. n. 4.* quamvis hoc posteriori casu fructus demum ex mora deberi existimat *Mihling. cent. 6. obs. 50. n. 9. adde infra n. 44.*

Pauliana, hoc est, in alienante liberto in fraudem portionis debitæ patrono, vel debitore in fraudem creditorum: in interdicto unde vi: in actione quod vi metusve causa, ubi subjicit JC. hæc verba: Nec mora mea mihi quid aufert: nempe quia sunt omnia à natura condictionis, non à mora. Unus casus est, quæ prima species ejus legis est, quando agitur de posterioribus fructibus, post moram in rem, renunciata affinitate. Animadvertendum autem est, finita hac causa, transire JC. ad alia quando non est restituendum, sed petitur quod petitoris nunquam fuit: & deinde revertitur ad exempla regulamque superiorem depositi scilicet, & commodati.

36

Quando verò petitur quod meum non fuit, respondet Jurisconsul. etiam si mora facta sit, fructus non deberi: Sabino tamen auctore, ex æquitate post contestationem fructus esse præstandos: exemplum verò ex stipulatu non coangustat regulam, quamvis eo ferè utatur lex, ut in *l. si homo ex stipulatu. 8. ff. de re judic.* ratio ejus rei redditur ab Ulpian. in *l. 2. ff. de usur.* Quoniam (inquit) quale

quale quidque est cùm petitur, tale dari debet.

Idem itaque erit in legatis, & fideicommissis, *l. 2. & ult. C. de usur. & fruct. leg.* In legatis & fideicommissis varietas legum multipliciter agit, & miscet omnia: nam duæ leges *l. equis 39. & l. equis 8. eod. tit. ff. de usur.* & *l. Paulus 14. in fin.* post moram dicunt deberi fructus: Idem probat *text. in l. 1. §. bellissime ff. ut leg. no. caveat.* Nostri cupientes omnibus satisfacere legibus dicunt, utroque tempore deberi fructus; id est mora, si mora facta fuerit; à judicio accepto si nulla mora sit. Si probavimus fieri per interpellationem judicialem moram in *l. si ex legati causa.* mala solutio hæc est.

Amplius dico nunc, jure Digestorum non posse iri ad judicem, quin prius commissa mora sit, hoc est, inchoata, nisi in casu legatorum, non simpliciter negatorum, sed legi subjectorum Falcidiæ, *text. est singularis in l. in fideicommiss. 3. ff. de usur.*

Confunduntur autem hæc omnia: quia *l. Herennius 42. ff. eod.* vult deberi fructus

ctus à die cedente fideicommissi, quod est post aditam hæreditatem. Eam legem nemo in hoc album vocat: veruntamen & maximè pugnax est, & valde difficilis. Consentire cum *l. Herennius* videtur inevitabilis text. in *l. quasuum* 40. in 2. *thematè*, de *acqui. rer. dom.* Si nostros sequendos esse judicaremus, nihil esset facilius, quàm extricare se ex una nassa: communis opinio ita habet, ergò &c. Veruntamen id damno fit non legum, sed nostro. Expiscandæ sunt igitur solutiones, donec animus quiescat.

Duobus modis explicatus fuit à nostris locus hic. Verustiores dixerunt, ut adnotatur in *d. l. ult.* & in *d. l. quasuum*. distinguendum esse, an res aliena fuerit: & tunc fructus esse referendos ad acceptum iudicium: & ita esse accipiendas omnes leges, quæ de litis contestatione loquuntur. Sin autem fuisset res testatoris, ab adita hæreditate fructus deberi: illud enim tempus est fideicommissi cedentis.

Hoc meritò rejicitur, quia *d. l. ult. C. de Usuris*. semper se refert ad litis contestationem,

nem, sive agatur in rem, sive in personam: nemo verò ignorat, in rem agi non posse, nisi à domino: in rem autem agi tunc à legatario, quando testator dominus erat.

Quamobrem si utraque specie lis contestata initium dat fructibus constituendis, jure repræhenditur solutio hæc. Quinimò *d. l. quæsum* loquitur etiam in re aliena, ex illis verb. *Multò magis, &c.* Posteriores omnes dixerunt, *l. ult.* loqui de fructibus percipiendis, *l. quæsum*, & similes de perceptis. Primò hoc lex neque dicit, neque significat. Secundò tritissimum est, fructus percipiendos non deberi ab hærede, nisi ubi culpa intervenit ejus, *l. apud Iulianum, §. fructus, & ibi omnes, de leg. I.* Tertiò hoc est contra *d. §. si actionem.*

Purissimè itaque, nisi fallor, solvere potestis, aliam esse rationem fructuum, quando præstandi sunt veluti fructus: aliam, quando præstandi sunt veluti causa. Veluti causa præstantur, quando tanquam domino dantur. Unde est, ut Jurisconsult. in *l. bonæ fidei. 48. ff. de acquir. rer. dom.* dixerit, possessorem bonæ fidei facere fructus suos: esse

esse enim veluti dominum. Quando verò sui fiunt, non tanquam à domino, retinentur non veluti causa, sed veluti fructus, propter culturam.

Hoc voluit *l. equis prior* (sunt enim duæ cognomines) de *usur.* hoc voluit *l. præterea ff. de rei vendic.* diximus nos quoque nonnihil in *l. unic. C. de sent quæ pro eo quod inter.* Itaque cùm Jurisconsul. in *d. l. quæsitum* dicat, possessorem non facere fructus suos, retulit se ad causam, non ad culturam. Quando autem veluti fructus debeantur alterius negotii illi erat.

Mon me prætereunt quæ dicuntur à nostris in *l. si filius familias 78. §. cum fundum, ff. de verb. oblig.* ubi Doctores distinguunt, an fructus debeantur tanquam id, quod interest, vel tanquam fructus. Sed illud minimè est præsentis speculationis,

Summa igitur hæc est, fructus nihil habere commune cum mora (*q*) nisi posteriores

(*q*) Quanquam in legum antinomiis ea præferenda sententia quæ fortioribus suffulta rationibus, quæque crebriori calculo comprobata est, hæctenus tamè latissimè per *6. §. communem* sententiam quâ fructus effectus

res in casu *d.l. videamus. in princ.* & eos fructus qui sunt quadrimestris temporis, *in d.l. in fideicommiss. 3. ff. de usur.* Itaque nescio unde nostri regulam fecerint, fructus esse effectum moræ in bona fidei judiciis.

Cæterum *in l. Herennius, 42. ff. de usur.* nostri disputant de re prorsus aliena: quando scilicet acquiratur domi dominium legatario, quod ad alium locum pertinet. *In ea l.* int uendum est, de quo sæpissimè vos admonui in aliis legibus, qui sit ejus legis finis: non enim agitur ibi de mora, aut de petitione, sed posito eo, fructus deberi quæritur quomodo ineatur anni ratio: de quo illa lex est singularis: fructus enim nõ debentur

fectus moræ habentur. Autor diluere annis est, quam tamen & novissimè omnes tuentur, nimirum in judiciis bonæ fidei deberi fructus à tempore moræ etiam ante acceptum judicium *per l. mora 32. §. in bonæ fidei & l. 38. 38. ff. de usur.* Enimverò cum *in d.l. mora* disertè de usuris hoc modo cautū sit, ideoq; de fructibus idem dicendum, quoniam si ideò usuræ in b. f. contractibus ex mora præstantur, quod vicem fructuum præbeant secundum Jctum *in l. usura. 34. de usur.* fructuum quoque eandem conditionem esse oportet, *per l. 3. in prin. eod. Vinn. ad inst. §. 28. n. 4.*

tur pro rata anni, sed totus annus fideicommissario cedit, etiam quod initium anni non habeat diem debiti fideicommissi. Ita ergò anni ratio componenda est. Quando autem mora initium faciat fructuum petendorum, ex aliis legibus petendum est.

42

Tertius effectus est usurarum, idque dubitationem non habet in bonæ fidei iudiciis (r) *l. mora 32. §. in bonæ fidei. ff. de usur.*
Nu-

(r) In stricti juris verò iudiciis contrahitur primum morà post litem contestatam & interpellatio non sufficit, secundum Perez, *in Cod. de usuris n. 28.* (contrarium statuit Cothm. *alleg. loco supra ad n. 31.*) inde nec prius usuræ debentur, quam à die suscepti iudicii. Hodie tamen usuræ in mutuo aliisq; stricti juris iudiciis non ut usuræ, sed ut interesse lucri cessantis & damni emergentis exiguntur, quod cum sit difficilis taxationis & probationis, possunt creditores absque taxatione ejus loco ad legitimarum usurarum modum quincuncem à tempore moræ rectè petere. Carpz. *Jurispr. for. part. 2. const. 30. def. 8.* id quoque de jure Cameræ testatur Umm. *in Proc. D. 21. num. 33. per alleg. Auth. Gail. lib. 2. obs. 5. n. 15. Maul. Thesaur. theor. pact. tr. de mutuo tit. 9. n. 17. Richter. de priv. cred. c. 7. n. 6. Zang. de except. part. 3. c. 25. n. 6.*

Nutare tamen nostros fecit *l. lite contestata, eod.* Sed omissis iis, quæ dicuntur ab aliis, quæ patent omnibus, non est usa lex verbo præstandorum, aut alio simili, sed dixit currere usuras lite contestata: id quod nihil aliud est, quàm progredi atque ambulare, non finiri in contestatione litis, quousque debitum solvatur manere perpetuò. Sicut enim alibi dixit Jurisconsul. ambulare obligationes, & ambulare voluntatem, legibus notissimis, ita dicit: currere usucapionem *in l. si aliena 10. in princ. ff. de usucap.* & currere usuras *in d. l. lite*: dubium autem poterat illis facere *l. utique 16. ff. de rei vindic.* Manet ergò conclusio: in actionibus bonæ fidei, usuras deberi à mora. Sed hoc etiam perpetuum non est: nam in actione negotiorum gestorum, quam pueri sciunt esse iudicium bonæ fidei, si consuetudo ejus, cujus negotia sunt gesta, id ferat, ne ociosæ sint pecuniæ penes negotiorum gestorem, usuræ sine mora nostra debentur, *l. qui semisses. 13. in fin. ff. de usur. l. atqui natura 19. §. non tantum. l. qui aliena ff. de negot. gest.* Atque hinc est, ut *in l. qui sine usuris, eod. tit. sive debitor*

tor gerat negotia creditoris , ubi primum exigere potuit, usuras statim debet.

43

In bonæ fidei verò causam viderentur includi legata , & fideicommissa, *l. qui solidum* 78. *§. etiam*, *l. si quis seruo*, 84. *ff. de legat. 2.* ibi : & *usurarũ onus*, &c. Sed mora ibi, quemadmodum in *d. l. etiam. 15. D. ut leg. nom. cav. in l. ult. ff. de requir. vel absent.* in aliis legibus suprà citatis, in *l. si debitori 21. D. de judic.* tardius factam solutionem significat, non autem moram, sed qua nos agimus cùm per eum stat, unde petitur, quominus petitor rem habeat ; & ita tollendus est obex duarum legum *equis*, 8, *eod. tit. ff. de usur.* In aliis autem actionibus stipulatione ferè opus est, *vulg. l. quamvis, C. de usur.* nisi in singularibus casibus : veluti in trajectitia pecunia , quæ pacto nudo debet usuras , & quibusdam præterea similibus, de quibus per scribentes, in *d. l. quamvis.*

44

Ex prædictis, nisi fallor, apparet, paucas species (f) usuras recipere à mora, paucissimas

(f) Imò permultas, omnes enim contractus b. f. quemadmodum fructus ut antea dictum, sic & usuras recipiunt, quin imò hodie ut *n. 42.* monitum in

simas, fructus. Item illud colligitur, quamvis estimatio, qui primus effectus esse prohibetur, sine mora esse nequeat: effectum tamen morę non esse: idque patebit planius, ubi ad moram pervenerimus, quę factorum merorum est, ne quis nunc intermisceat *l. & si post tres 8. ff. si quis caut. in jud.* & similes, quę in obligationibus facti meri locum habent, cum hęc nos agamus de obligationibus dandi, & tradendi, ut dictum fuit.

Quartus autem verusque effectus morę est interitus, ejusq; periculũ (t) leges sunt

45

innu-
stricti juris judiciis ex mora usurę debentur, & sic ex omni in univĕrsũ contractũ vel quasi, maximẽ cum secundum Gudelin. *de jure Noviss. lib. 3. c. 13. vers. sed quid hoaiẽ*, differentię actionum confusę & absolutę, ita ut omnes vi & effectũ videantur esse bonę fidei; etiam quoad fructus præstandos, *add. Vinn. ad inst. §. 28. de action.*

(t) Etiam si res intra tempus purgandi moram intereat, *Gail. de Arrest. imp. c. 13. n. 11.* periculũ enim semper ad moratorem spectat. *Carpz. fur. For. part. 2. c. 30. d. 14. n. 1. & p. 2. c. 27. d. 25. n. 5.* nam factum alterius alteri nocere non debet, *l. non debet 74. de reg. jur.* itaque detrimentum tuum erit, si id, quod te mihi dare oportet, perierit, quoniam

niam

innumeræ id planè probantes : principem locum tenet *l. si ex legati causa* 23. & *l. nemo* 82. *in fin. ff. de verb. oblig.* & ideò, si post mo-

ram

niam per te, id est, morâ tuâ factum est, quò minus mihi dares, *l. quod te ff. de reb. cred. l. si servum* 91. *ff. sequitur* & *ff. nunc videamus cum seqq. de verb. obl.* & cum res amplius præstari nequit, æstimatione ejus præstanda est *l. cum servus* 39. *ff. de legat. i.* Quam obrem debitor ad æstimationem rerum post moram commissam deperditarum, consequenter ad juramentum actoris obstrictus est, culpa enim & mora facit, ut res quæ interiit extare videatur per *l. 82. ff. de moram* 1. *ff. de verb. oblig.* Stuck. *conf. 4. n. 2083* quatenus autem hoc modo jurijurando in litem locus sit vid. Struv. *in Syntag. Exerc. 11. th. 27.* Anton. Fab. *Conject. d. l. 16. cap. 13. per tot.* qua ratione quoq; differant judicia bonæ fidei & stricti juris in eundem rei debitæ æstimatione, *idem d. lib. 16. c. 1. & 2.* de differentia moræ autem quæ per lapsum diei, & quæ per interpellationem contrahitur quoad rei debitæ æstimationem ineundam *Conject. d. l. 16. c. 6.* Quod de interitu totius rei hic dictum, locum quoque habet, si res deterior facta sit, aut pro parte perierit, nam quæ de re tota dicuntur, pro portione etiam de parte intelliguntur *l. qua de tota* 76. *ff. de rei vind.* Hinc si post moram moneta imminuta fuerit, damnum ad debitorem spectat, isque valorem tempore contra-

stu

tam chasmate perierit fundus, debitori, non creditori perit, *l. cum res 47. §. ult. l. apud Iulianum, §. ipsius quoque de legat. 1. si filiofamilias dos 25. §. si post. ff. solut. matrim. l. si ususfructus, 6 ff. de usufruct. leg.* similia multa colligunt gl. passim. Post litis contestationem verò sententia opus est, qua condemnetur rem ipsam præstare debitor, cui post litem contestatam demortuum animal debitum est propter fructus, *l. si homo, 8. ff. de re judic.* alioqui nisi nos fefellerunt superiora, & quæ alibi diximus, vel non potest ad iudicem perveniri sine mora, vel æquè pollens, ac potens est interpellatio, quæ apud Iudicem fit, quàm quæ sine Iudice, de quibus neque muto, neque repeto aliquid.

Dubitant verò nostri *in d. l. quod te, & in l. nemo 82. ff. de verb. obl.* an istud omnimodò verum sit (u) sive distinctionem recipiat le-

D

gis.

ctus usitatum reddere tenetur, quemadmodum & augmentum hoc casu ad creditorem spectat *vid. Schultz. Syn. Inst. quib. mod. re contr. obl. lit. a. in fin.* ubi addit sic quotidie in facultate Jurid. ut & in Scabinatu pronunciari.

(u) Cum jam antea ostensum, effectum moræ ef-

gis. *Item si verberatum, l. 15. in fin. D. de rei vind.* ut quando res peritura omninò erat penes petitorum, illi mortua sit, non autem debito-

se periculum interitus, inde oritur dubium, & quidem per *l. 15. in fin. ff. de rei vind.* An quoque debitor morosus ad æstimationem rei debitæ teneatur, si alias res eodem modo apud creditorem interitura fuisset? Distinguit hic Autor inter bonam & malam fidem, itemque moram exorientem inter, & quæ fit, de qua distinct. *vid. supra num. 13.* illam veluti moram impropriè sic dictam h. l. rejiciendo, de hac quoad quæstionem propositam videtur negativè concludere. Verùm cum hac ratione totam rem non videatur exhaurire, omneque dubium removere, sciendum est 1. quæstionem de naturali s. casuali tantum interitu, 2. non de violento m. f. possessore, qui semper est in mora, sive quocumque moram statim exoriri dicit Autor, quique semper & indistinctè ad interitum tenetur; sed de simplici, qui licet antea fuerit in bona fide per moram quasi in mala fide esse incipiat, intelligendum esse, 3. duas esse juris regulas pro fundamento decisionis habendas, nimirum 1. Unicuique mora sua nocere, nec alteri per alterum iniqua conditio inferri debet, *l. 173. §. unicuique, junct. l. 74. ff. de reg. jur.* 2. jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorum *l. 206. ff. eod.* Quas sic oportet esse

bitori. Animadvertite *eam l.* loqui in rei vendicatione, & in illis speciebus, in quibus mora verè non est, sed omnia pendent à bo-

esse æqualiter sepositas, ac respiciendas, ne quasi inter duos scopulos tutò transituri in harum alteram impingamus, neve contra *primam* creditor (si nempe rem suo tempore traditam conservare, aut ejus æstimatione frui potuisset) vel contra *alteram* debitor (quod fieret si æstimatio præstanda eo casu quo res quoque apud creditorem peritura fuisset) lædatur. Hisce in jure præsuppositis respondetur distinguendo : Si creditor rem peremptam alienare potuisset ac voluisset, damnum culpà & morâ debitoris causatum, rectè quoque ab eodem refarciendum est, juxta regulam *primam*, & *per d. l. 15. in fin. de rei vind.* Creditur autem alienare voluisse non solum si earum rerum mercaturam exerceat, sed & aliàs in dubio, sive distractius fuisset sive non, modo potuisset, præsumitur; casus enim in dubio magis ei nocere debet, qui in culpa est, quam ei cui nihil imputari potest *l. cum res 47. §. ultim. de legat. 1.* licet à parte creditoris probationem desideret Struv. *Exercitat. 8. thes. 21. & Exercitat. 10. thes. 60.* Tum verò aliud dicendum si constat creditorem rem distrahere noluisse aut non potuisse verb. grat. in fideicommissis,

à bona , aut mala fide , ut manifestissimè
 probat *text. in l. illud 40. ff. de petit. hered.*
 Quamobrem si recipienda est ejusmodi
 distinctio, aliunde sumi eam oportet, quàm
 ex *ea l.* De hoc igitur , quod ab aliis dictis
 non pendet , paulò diligentius dicendum
 est. Tractatur articulus, ut præmoneri pos-
 sitis, à Bart. Jas. Dec. *latissimè in d. l. quod te.*

47 Sed tenete illud perpetuò, aliud esse di-
 cendum in mora exoriente : aliud in
 mora quæ fit. Nam in mora exoriente, in
 confesso est omnibus, teneri furem perpe-
 tuò

quæ restitutioni obnoxia sunt, item aliis rebus fortè
 testatore vel statuto alienare prohibitis, &c. Quan-
 quam semper sine discrimine, detentorem morosum
 de periculo teneri asserere videatur. Carpzov. *I. F.*
part. 2. c. 26. d. 65. verba sunt : quando autem vendi-
 tor fuerit in mora tradendi, ad ipsum quoque pericu-
 lum spectare debet, nec refert. utrum res vendita eo-
 dem modo apud emptorem periisset, quo apud ven-
 ditorem morosum, quia hoc inductum est in odium
 committentis moram. *Idem part. 1. c. 28. d. 16. n. 1 :*
add. Gail. de Arrest. Imp. cap. 13. n. 9. sic propter e-
 dium moræ, eadem pro specie delicti reputatur.
 Richter *de priv. cred. c. 4. sect. 2. n. 178.* & manife-
 stam præ se fert injustitiæ & iniquitatis speciem
 Cothm. *vol. 5. R. 30. n. 45.*

Tò de interitu, sive exceptione: cum enim facinus conjunctum sit frustrationi, meritò nullo casu adjuvandus est morosus *l. 1. §. rectissimè. l. meritò, ff. de vi & vi armat.* Verum tamen est, ubi ventum est ad condemnationem, si sit pœnalis actio, in qua æstimatio rei contineatur, rem ipsam non esse considerandam, *l. si cum exceptione, 14. §. quod si homo 11. D. de eo quod met.* Idem dicendum est in *l. Aquilia, §. pœnam. Inst. de action.* atque in similibus speciebus. In alia mora idem ferè creditur perpetua una ratione: quia fur, & morosus æquiparantur, *l. inter stipulantem 83. §. Stichum, ff. de verb. oblig.* fur autem omnimodò tenetur, ergò pariter morosus sine exceptione tenebitur. Fortissimum argumentum est, si vera similitudo est: sed mihi videtur nequaquam voluisse comparare morosum simpliciter, & furem Jurisconsulti: sed subjicere duo exempla unius regulæ: regula autem est, aliquando hominem mortuum utiliter stipulatione comprehendi, quando scilicet actio post mortem manet: veluti, furto factò hominis, & à promissore facta mora: utroque e-

nim casu potest esse, ut utilis sit stipulatio :
 exemplum habetis simile *instit. quib. mod. re
 cont. obl.* hoc enim posito, re scilicet obliga-
 tionem contrahi, exempla duo supponun-
 tur similia, quantum ad regulam, mutui vi-
 delicet, & commodati: separata tamen in-
 ter se, aliter enim tenetur commodata-
 rius : aliter qui mutuò accepit : hunc non
 liberat incendium, illum verò ferè liberat.
 Eodem modo, si ad regulam intueamur,
 verum est, utilem esse stipulationem post
 moram : utilem esse post furtum, illis
 nempe casibus, quibus actio durat. Itaque
 videtur in moroso nostro esse distinguen-
 dum, per text *in l. si plures, 14. D. depos.* ibi :
quia æquum est, naturalem interitum, &c. Co-
 nantur tamen Itali contra vestrates illam
 legem remove ab hoc proposito : ali-
 quando enim visum illis est, id probari à l.
 per argumentum à contrario quod mini-
 mè recipitur, ut scitis, si contrarietas le-
 gum introducatur. Sed neque hîc ulla
 contrarietas est, cùm lex potius legem ad-
 juvet, & directò ait Jurisconsultus : tunc
 pertinere interitum ad actorem, cùm esset
 in-

interitura res, si restituta fuisset. Aliquando dixerunt esse singulare in deposito, cum magna existimetur perfidia depositarii, propter quam notatur infamia, *l. in furti 6. §. illud planè 6. D. de iis qui not. infam.* Cæterum nihilo major est perfidia depositarii, quàm aliorum, nisi post condemnationem; ante sententiam verò nihil habent singulare depositarii, unde premi possint *l. si plures.* Interdum dixerunt ibi agi de impensis, idque mera divinatio est. Aliquando dixerunt in *l. si plures,* depositarium habuisse justam litigandi causam. Sed quomodo de mora agatur tunc; nam justa causa eundi ad Judicem à mora solvit, *l. sciendum, 21. l. si quis solutioni 24. D. de usur.* Interdum distinxerunt mortem naturalem, ab alio mortis genere, unde culpa tamen absit depositarii. Cæterum non essent casus enumerandi, sed reddenda ratio, *l. 4. §. Cato. 1. vers. differentia, D. de verbor. obligat. gloss. in l. à divo Pio. 15. in princip. D. de re judic.* Nonnunquam voluerunt *l. si plures,* habere locum, in solis bonæ fidei contractibus.

Hoc autem rejicitur à *l. si in Asia, in fin. eod.*

Verius itaque videtur, hinc esse distinguendum, sicut in rei vindicatione, cum propter æquitatem, sed præcipuè propter *l. si plures*: quæ meo iudicio, evadi non potest. Idem autem esset quantum ad hoc, si res interierit, si non appareat: probatur in *d. l. cum res §. si item si aliena, D. de legat. 1.* Quæ de sumptibus, & opera dici possent, quæque traduntur à nostris in *l. cum servus 39. D. de leg. 1.* & in *d. l. quod te*, alieni sunt propositi: nostrum enim est, hinc nihil admiscere, quod moræ necessariò non cohæreat.

48 Ultimus moræ effectus est, ut quando illum scire oporteat se debere, prædo evadat, & malæ fidei (*x*) *d. l. quod te 5. ff. de R. C. l.*

qua-
(*x*) Moræ effectum dicit malam fidem, quod tamen simpliciter statuendum esse non videtur, enimverò ex *al. §. 11.* difficulter hoc evincitur, in quibus potius scientia rei alienæ pro causa siue constitutione malæ fidei reputatur, mora quoque ex scientia nascitur. Quin igitur ob scientiam rei alienæ moram cum mala fide simul existere dicamus, nam per interpellationem aut litem motam incipit quis esse malæ fidei

quæsitum 40. *D. de acquir. rer. dom.* quamobrem describere nunquã poterit, *c. ult. de præscript.* unde egregiè respondit Fulg. *in consil. 63.* statutum, quo introducitur præscriptio adversus creditorem : ut puta si non exegerit debitum decennio amplius exigere non possit, non comprehendat debitorem morosum. Atque hæc sufficiant ex parte debitoris.

Creditor autem similiter in mora poni potest, ut suprà ostendimus. (y) Quamobrem

rem
 possessor *l. 20. §. II. & l. 25. §. 7. ff. de hæred. petit.* ac simul constituitur quis in mora, ut ex antea dictis apparet ; Sic quoque ex facto illicito dicitur quis in mala fide esse & simul & semper in mora *l. 8. §. I. ff. de condict. furt. l. fin. C. eod.* Ab aliis plures recensentur moræ effectus, nimirum obligationis perpetuatio *per l. 91. §. 3. de V.O.* Ut hæreditario jure ad hæredes transeat, sive moram quis fecit sive passus sit. Strauch. *d. dissert. 18. th. 25.* Gail. *de Arrest. Imp. c. 13. n. 10.* Item præstatio interesse *l. 8. ff. de eo quod cert. loc.* Strauch. *d. l. Umm. in Proc. D. 21. n. 61.*

(y) Quamvis præcipuè & frequentius debitor solutionem debiti differendo, moram committat *l. 23. de V.O.* aliquando tamen creditores injuriã differunt legitimè oblatum debitum recipere, atque eatenus tergiversando debitoribus damnum inferunt, quare

rem sicut creditorem oportet interpellare congruo loco, & tempore: par est quoque, ut debitor offerat congruo tempore, & loco: alioquin justam creditor haberet non accipiendi causam, *l. sed & si alia*, 17. *D. de const. pec. l. qui decem* 21. *l. si soluturus* 39. *D. de solut. l. qui Romæ*, 122. *in princ. D. de verb. oblig.*

50 Potest autem moliri tria debitor, aut emendationem moræ, de qua postea dicitur: aut liberationem absolutam, quando oblatio sola non sufficit: opus enim est consignare, ac deponere, *l. acceptam*, *C. de usur. l. ob signatione*, *C. de solut.* aut molitur solam moram creditoris, id quod oblatione sola contentum est, de quo loquitur (2) *l. si mora*, *solut. matrim.* cum suis

creditor in accipiendo haud minus ac debitor in solvendo moram facere potest, *l. si soluturus* 39. *l. qui decem* 72. *de solut.*

(2) Oblatio alia est nuda alia solennis, de qua vid. *Struv. in Syntag. Exerc. 47. th. 79.* per hanc debitori liberatio contingit, *Zang. de Except. p. 3. c. 2. num. 88.* per illam minus, mora tamen debitoris ex inter-

fuis comparibus : hoc voluit Jurisconf. in *l. qui decem. 72. de solut. ibi : Doli mali exceptione se tueri potest, &c.*

Et in hac mora creditoris constituenda nihil interest inter moram exorientem, & moram quæ fit, *l. in re furtiva 8. gloss. 1. in l. parvi 17. ff. de condict. furt.* Varios verò hæc mora effectus habet : unus est interitus (a) in quo nihil habet separatim à mora debitoris. Secundus effectus est fructuum, ut post eam non teneatur nisi de
per-

interpellatione orta purgatur, usuræ inde debitæ sistuntur ac periculum in creditorem transfertur. Struvius *cit. loc.* aliquando tamen nuda oblatio eandem vim habet ac solennis, de quo Zang. *d. c. 2. n. 147. seqq.* in quo capite de modo ac effectu oblationis latissimè disquirat. Quid porrò obtineat in immobilibus debitis, ut & obligationibus faciendi quoad oblationem, *vid. Beim. dict. tractat. singulari de mora thes. 18.*

(a) Nam mora creditoris in recipiendo facta, transfert periculum in ipsum, & pro soluto habetur, quod post moram perit. *l. stipulatus 105. ff. de V. O.*

perceptis. Tertius, ut solum dolum (b) præstare debeat : quæ manifestissimè probantur ex *d. l. qui decem 21. de solut.* & ex *d. l. si mora. solut. matr.* Quartus effectus est dene-gandæ actionis, *l. si debitor 30. la. 1. de solut.* eam autem ibi rectè Bald. intelligit fuisse institutam contra quorundam contumaciam, qui nihil volunt sibi solvi, nisi per Judicem : quæ causa fuit etiam *l. quidam existimaverunt, 21. D. de reb. cred.* alioqui oblatio sola non facit, ut repellatur quis perpetuò à judicii limine, cùm constet inter omnes ultimam esse moram inspiciendam, *l. si ser vti 91. §. sequitur, 3. de verb. obl. l. illud, de peric. & comm. rei vend.* Tradit gloss. anomalum unum effectum debitoris legitimi in *d. l. mora*, qui extra causam nostram est. Ex his itaque vos intelligere arbitror in obligationibus dandi, & tradendi, quemadmodum inchoetur mora : nam ut perficiatur apud
Ju-

(b) Imò & latam culpam, quæ licet re ipsâ dolus non sit, nec lex dolum requirens, culpæ mentionem faciat, tamen doli verbo lata culpa venit, scilicet per interpretationem juris. Zang. *de except. d. p. 3. cap. 2. num. 133. seqq.*

Judicem examinandum est : & quis sit effectus moræ, tam à parte creditoris , quàm à parte debitoris.

Hæc visa dicenda sunt de priore genere moræ: hoc est, de mora, quæ nascitur ex obligationibus dandi, & tradendi : nunc verò agendum est de mora obligationum faciendi. Hæc quidem mora separatam à superiore causam habet, ut patet ex constitutione , & ex effectu : nam cum merum factum (c) præstandum est, neque insula peti potest, neque fructus ullus est, neque usuræ, neque-

(c) Factum autem est vel possibile quod fieri potest, vel per se impossibile nempe naturâ vel jure ; naturâ: cum natura impedimento est, quo minus aliquid fieri possit, *§. si impossibile inst. de inutil. stipul.* Quod si obligatio partim naturâ possibilis partim impossibilis valet in quantum possibilis, modo separari commodè possit, in separatis enim utile per inutile non vitiatur, *l. 1. §. sed mihi ff. de V. O. l. 1. §. 1. de rei ux. act.* sic mora quoad possibile tantum committitur. Jure autem impossibile est, quod tam contra leges quàm contra bonos mores, & hæc inutiliter in stipulationem deducuntur. *l. stipulatio 61. l. Tutia 134. in princ. ff. de V. O.* nam impossibilium nulla obligatio est. *l. impossibilium ff. de R. I.* & consequenter in his nulla potest esse mora,

neque periculum ullum interitus : res enim quæ non extat, quæ formam à consummatione accipit, *l. si is qui quadringenta*, 80. ff. *ad l. falc.* neque æstimari, neque fructus ferre, neque interire potest, *vulg. l. nam & si sub conditione*, 5. ff. *de injust. rupt. l. decem* 116. *de verb. oblig. gloss. in l. ad dissol. vendum, ex verb. accusari, de despon. impub.* Constitutio item alia est : superior enim aut tota prodit illico ; aut inchoatur ex persona, aut ex re, ea scilicet quæ est privilegiaria.

Hæc autem quæ habet obligationem faciendi à die nascitur, si dies dicta sit, *l. & si post tres*, 8. ff. *si quis caut.* aut etiam si dicta non sit dies, à tempore, quo naturâ res perfici potuit, *l. si insulam* 84. *l. continuus* 134. *l. qui insulam* 3. ff. *de verb. oblig.*

53 Hujus non ut alterius, multiplex effectus est, sed idem semper, unusque, ac simplicibus, tantum scilicet, quantum interest ejus, cui promissum erat opus. Hoc est quod dicimus, in faciendi obligationibus succedere obligationem ad id quod interest,

est, (d) l. si quis ab alio 13. in fin. ff. de re jud. l. stipulationes non dividuntur, 72. vers. Celsus, de verb. oblig. l. cum stipulatus sim mihi in fin. cum l. seq. eod. tit.

Ex his ergò intelligitis in univèrsùm, quomodo constituatur mora, & quis effectus ejus sit.

54

(d) Licet in obligatione dandi ad rem promissam præstandam aliquis teneatur nec præstando interesse liberetur, l. 75. §. fin. de V. O. l. 25. in fin. de contrah. empt. Alia tamen obligationum faciendi est natura, ubi initio obligationis & quidem ante moram ipsum factum est in obligatione & præstatione, post moram vero interesse quo præstito debitor liberatur l. stipulationes 72. vers. Celsus. l. 68. l. 81. l. 112. §. fin. l. 72. ff. de V. O. Post moram autem non tenetur stipulator contentus esse facto, ad quod se denuò offert promissor, sed interesse rectè petere valet l. 44. §. fin. l. 84. l. 72. ff. de V. O. Sic qui promisit pro alio fidejubere, non præcisè ad fidejubendum cogi potest promissor, sed solum ad id quod adversarii interfuit, scilicet fidejussionem fuisse præstitam, hæc enim est natura obligationum faciendi, Carpzov. I. F. part. 2. cap. 18. d. 1. num. 6. & part. 3. cap. 30. d. 9. num. 3.

Super-

54 Superest nunc ut videamus, quemadmodum emendetur mora, (e) sive purge-
tur, sive extinguatur: hoc est, quemadmo-
dum restituatur obligatio in eundem lo-
cum ubi erat, quando mora inchoata fuit
quod nihil est aliud, quàm moram circum-
ducere: hoc autem absoluto, ad ulteriora
progredi volentibus, facillimus, nisi fallor,
patebit aditus. Agamus autem prius de
mora debitoris. Hæc mora quasdam ger-
manas habet, quæ simul cum ea nascuntur,
eæ verò sunt actiones: puta in furto condi-
ctio,

(e) De excufatione moræ cum Autor nihil mo-
neat videri possunt hac de re Beima in *d. tract. de mo-
ra th. 14. 15. & 16.* Struv. *Exerc. 27. n. 69.* Scotan.
Exam. fur. tit. de usur. & fruct. Menoch. *de A. I.*
Q. lib. 2. cas. 22. n. 50. & seqq. Purgationem sive e-
mendationem verò de mora præterita intelligi vult,
cui consentire videtur, Strauch. *Dissert. theor. pract.*
18. th. 26. E contra Beima *d. t. de mora th. 18.* illa de
futurà accipiendam esse tradit, quia efficiat ne in ali-
quod sequentis temporis periculum incurret debitor
propter cessionem, è præterita autem liberare non
possit. Hunc sequi videtur Struv. *d. Exerc. 27. th.*
71. Inquirenti patebit, oblationē ut præcipuam pur-
gationis speciem ferè omnes suos effectus in futu-
rum ostendere, ut de illa minus dubitari possit.

ctio, vendicatio, & actio furti. Actio furti nunquam emendatur ne præstatione quidem rei, quoniam pœnæ persecutionem continet, *l. si pignore, 54. §. cum furti ff. de furt.* non enim punitur fur, quia absit res domino cum agit, sed quia aliquando abfuit maleficio furis, *l. inter omnes 46. vers. competit, D. eod.*

Condictio autem est, per quam petuntur effectus moræ, *l. si condicatur, 3. ff. de condict. furt.* Quamobrem quæ extinguunt conductionem, pariter extinguunt moram, & ejus effectus per conductionem aut petitos aut petendos. Constat autem conductionem tolli oblatione (f) *l. in re furtiva, 8. ff. eod. ibi: Si quidem obtulit fur, sine dubio nulla erit condictio.* Idem potest nova-

(f) Oblatio purgat saltem moram ex interpellatione contractam, inde dependentes usuras tantum tollit, non verò usuras propter moram ex re, sed depositione opus est, multò minus ex conventionem, cum sola oblatio obligationem non finiat. Struv. *d. exerc. 27. th. 56.* Plura de oblatione ejusque effectu vid. *suprà ad n. 50. adde Menoch. A. I. Q. l. 2. cent. 3. cas. 232. n. 20. seq. de depositione Carpz. p. 2. c. 28. d. 16. & 17.*

tio (g) & delegatio, *l. parvi, 17. d. tit. de condict. furt.*

Oblationem autem fieri oportet non solum rei quæ petitur, sed omnium quæ in conditionem veniunt, per cujus interitum conditionis mora extinguitur, ut dictum est. Quamobrem cum semper condicatur, (h) donec omnia soluta fuerint

(g) Si nimirum creditor rem debitam novandi animo purè stipulatus est, nam cum novatio principalem obligationem tollit, tum quoque ea quæ ipsi conjuncta sunt, tolluntur; Excipitur tamen stipulatio conditionalis, ubi re absente, etiamsi conditio exstiterit, mora non extinguitur *l. si rem 31. ff. de novat. l. 56. §. ult. de V. O.* Qui autem rem præsentem non accepit, sed maluit ex posteriori stipulatione expectare, moram prioris obligationis remisisse censetur, *l. qui decem 72. §. 1. de solut. add. hic Beima d. tract. de mora num. 17.*

(h) Accessoria verò ut fructus & usuræ quæ ex mora & sic officio Judicis debentur semel durante principali actione petenda sunt, alias post sententiam frustra petuntur; Quæ autem ex conventionem & jure actionis debentur post sententiam adhuc peti possunt, *Carpz. I. F. part. 2. c. 30. d. 47. item d. 12. & 13. Umm. in Proc. D. 21. n. 26. & 44.* Quare priori modo usuræ vel fructus maturè petendi, aliàs judex eos

in

runt, *l. hujusmodi 84. §. ades, 4. ff. de legat. I. l. etiam 27. ff. de sol. nisi omnibus oblatiis putati fructibus, & causis, manente conditione mora non dicitur esse emendata. Idem est in mora quæ fit, l. illud. I 7. ff. de peric. & comm. rei vend. ibi sane hoc casu mihi nocere debet: non enim noceret emptori, si non emendaret vitium debitoris, l. qui decem 21. ff. de solut. ibi: Etenim non est æquum: nam si oblatio potens est ad transferendam moram in creditorem, & eum obligandum ad effectus moræ, d. l. si mora, ff. sol. mat. d. l. illud, non potest hoc operari, quin moram diluat debitoris. Oblatio autem tamdiu fieri potest, quamdiu res integra est l. 6. ff. mancipiorum,*

in sententia præterire potest. Umm. *D. 6. n. 59.* Possesse tamen Judicem ex officio fructuum ac usurarum rationem in sententia tenere, quamvis actor non petierit, idq; de observantia Camera testatur Minsing. *cent. 4. obs. 55.* maxime cum debitam justitiam sibi administrari imploraverit actor.

(i) Consequenter quoq; mora purgatur re adhuc integrâ, id est, quando alterius jus nõ fit deterius; Quare cū Emphyteuta in persolvendo canone morosus

rum, 6. ff. de opt. leg. ita tamen ut res contestationem litis non egrediatur, qui terminus emendationis (k) moræ est, l. cum sine 19. l. si penum, 24. ff. quando dies leg. ced. l. 1. de pen. leg. Potest sane fieri oblatio omnis causæ post litem contestatam §. ult. Inst. de per. & temp. act. unde illud est, ut omnia judicia sint absolutoria: hoc est, ut ait Paraphrastes, ut Judex semper debeat liberare reum qui bonam fidem agnoscat id quod verum est, etiam post litis contestationem, & post sententiam, l. fidejussor evictionis, 15. ff. de dol. mal. & met. except. sed tempora posteriora contestationi, ad moram non pertinent, sed ad officium Judicis.

55

Mora verò factorum merorum, veluti faciendæ insulæ, terminum habet emendationis

emphyteusi privatur, ante Domini declarationem tamen ad moram purgandam admittitur, cum domino nondum jus perfectè quæsitum, Carpz. I. F. part. 2. 6. 38. d. 11.

(k) Imò si & ante litem contestatam extrajudicialiter interpellatus, moram in restituenda re commiserit debitor, ab isto tempore moræ, augmentum pretii usque ad condemnationem attendendum, vid. Struy. Exerc. 16. th. 37.

tionis (l) usque ad iudicium acceptum, l. si insulam, 84. ff. de verb. oblig. cum enim faciendum sit, & id quod non extat peti non possit, offerri quoque eadem ratione non poterit; nihil enim est quod offeratur: nisi opere perfecto quando non offertur, sed præstatur. Quia autem incertiora hæc facta sunt, meritò majores nostri prudentissimi emendationem produxerunt usq; ad litis contestationem.

Intelligendum autem est, litis contestationem id pati, de eodem iudicio, quo petitur quod faciendum fuit: puta, domus est facienda, præterit tempus ædificandi, agitur ad id quod interest: si fabricatus fuerit promissor tempore litis contestatæ, e-

E 3 men-

(l) Nisi actor propter moram jam ante litem contestatam incommodum aut damnum aliquod senserit l. etsi post tres. 8. in verb. nec actoris l. si ita quis. 135. §. Seia ff. de V. O. neque tum mora oblatione purgatur, licet nullus dies præstationi præfixus, l. 21. §. ult. l. 22. de recept. arbitr. Enimverò purgatio siue emendatio moræ fit, ne in futurum noceat, præteritam autem non emendat, l. trajetitia, 23. verb. de illo sanè de oblig. & act. (conf. supra n. 54.) insuper actio semel quæsitæ invito auferri nequit. l. haberi 57. in fin. de evict.

mendata mora est. Sed si iudicium de alia re instituendum esset, aliud esset dicendum,

Unde est ut magni Viri majores nostri, in casu obligationis iudicio sisti, per dies, & arbitrium Iudicum moram emendari voverint, non per litis contestationem: nam si expectanda esset litis contestatio de promissione sistendi, præiudicium fieret iudicio principali, & esset res nimis onerosa litigatoribus, contra *l. 1. ff. si quis cau.*

56 Ex his itaque concluditur omnem cuiusquemodi moram emendari posse.

Perpetuum tamen creditur non esse, multis modis insigniores numerabimus, & qui controversiæ aliquid habere possunt, aut qui sunt certissimi. Primus caret omni scrupulo: quando enim debitor pacto suo (*m*) noluit posse emendari moram, exclusus intelligitur ab huiusmodi beneficio legis:

(*m*) Sic quoque qui generaliter omnibus juris beneficiis renunciavit, purgationi moræ quoque renunciassentur Airer. *in Proc. jur. p. 1. c. 11. obs. 3. n. 2. Afflict. decis. 174. v. 4.*

gis : de quo text. est in l. sancimus, §. sin autem C. de fidejuss. ex illis verbis : Nisi pacti tenor reclamaverit : nam cum omnibus liceat sibi præjudicare pacto, legibus, aut privilegio non repugnante, l. pacta quæ contra. 6. C. de pactis. c. si diligenti, de for. compet. rectè sibi promissor adimet emendandæ moræ facultatem, l. si quis in conscribendo. 29. C. de pact. l. ult. eod.

Secundò creditur non posse emendari mora, ubi ex conventionem pœna debetur, & dies certa adjecta est : ita crediderunt nostrates, (n) vestratibus dissentientibus. Nituntur ex l. magnam. C. de cont. & com. stipulat. ex l. Celsus. 23. ff. de recept. arbitr.

57

(n) Autor natione Italus, atque Avenione in Galliâ jura professus creditur, qua ratione per nostrates, Jurisconsultos Citramontanos sive Italos, per vestrates, Ultramontanos sive Gallos intellexisse videtur, inter quos in decidendis controversiis cum plus unâ vice, sic quoque circa præsens negotium opinionum fuit varietas. Quod autem dies & pœna adjecta non patiat moræ purgationem, illi assentiunt Carpzov. I. F. p. 2. cap. 16. d. 4. n. 6. Schotan. in Exam. jur. & Strauch. d. dissert. 17. th. 26.

ex l. qui Romæ 122. §. Callimachus. ff. de verb. oblig. ubi Ang. & ex aliis præterea legibus, ex quibus colligitur, pœnam deberi præterito die omnimodò: ita accipiendum est quod dicitur ab Imperatore in l. 2. C. de jure emphit, Dixi vobis suprâ pœnam non esse effectum moræ, sed quoddam extrinsecum pendens aut à lege, aut à conventionem, quod emendationem non habet, quia extrinsecum est: emendatio enim solius moræ est, l. Thais, 41. §. intra, 12. ff. de fideicom. libert. l. si ita quis. §. Seja. de verb. oblig. nam cùm actio extrinsecum à mora sit, non poterit die præterito aut non nasci, aut nasci: dies enim adjectus propter aliud potentissimè operatur, l. cùm non eo die, C. quan. pro voc. non est necess. c. de causis, de offic. deleg. l. peremptorias, C. senten. resc. non posse, nisi fortasse proferatur à lege, ut in l. ult. in fin. C. ut omnes jud. tam civil, quam crimin. Ergò cùm pœna extrinsecum sit, & ex conventionem, aut ex lege debeatur, potentissimè quantum ad eam operabitur dies. Hinc est ut text. in c. potuit. loc. dixerit non simpliciter diem interpellare, sed addidit in hoc casu, Suadent tamen nostri

ftri ratione, qua sibi valde placent: quia quando creditor (inquiunt) tantum sibi cavit die, aut pœna, subministrat lex ex æquitate purgationem: sed ubi utrunque additum est, tanquam cui benè consultum sit, lex se non interponit. Hæ neque sunt in lege, neque ex lege, itaque veluti sfirmata, & sophismata rejicienda sunt. Summa verò ratio hujus sententiæ est in consensu nostrorum à Cuneo usque, & Rainerio, & Dyno ad duos Salycetos, & Alex. quem turba secuta postea omnis est.

Non dissimilis est auctoritas tertiæ speciei: dicunt enim, juramentum tollere emendationem, propter *l. si quis major, C. de transact.* quæ lex nihil illos adjuvat: neque enim ibi agitur de mora, aut de emendatione moræ.

58

Quinimo idem vult & emendatio, & juramentum, ut præcisè scilicet præstetur id quod promissum est.

Quarta species est in *l. tale, 40. §. qui provocavit, I. ff. de pact.* Unde generaliter nostri sumunt moræ emendationem fieri non posse in pacto instituto ad confirmandam,

59

vel

vel exequendam rem iudicatam. Ea lex neque de mora, neque de emendatione agit, sed illud statuit, quid sequendum Iudici appellationis sit, quando quis promisit se rem iudicatam facturum; neque apparet ratio, cur aliquid dicendum sit in ea specie singulariter. Item destruitur hæc limitatio à limitatione secunda; erat enim ibi & dies, & pœna.

60 Quinta species est, solutione facta moram non posse emendari, *l. qui ob rem, 35. D. de condict. indeb.* Ea quoque lex non agit neque de mora, neque de emendatione. Limitatione autem nihil verius, sed nihil etiam infusus: nam cum solutione sublata sit obligatio, *Inst. quib. mod. toll. obl.* quæ hæc est ineptia, quærere an corrigi possit quod sublatum est?

61 Sexta species: quando executio facta est à lege, puta electione facta alternativæ obligationis, *l. si is cui D. de legat. 2.* Cæterum quo ad electionem, petitio nulla ibi est: igitur nulla mora.

62 Similis est causa septimæ speciei, quando pœna moræ est juris, aut facultatis, antea
tea

tea moroso competentis, translativa in alium veluti legato servo ab hærede Titio, puta, quem Sejus elegerit: Sejo non eligente intra annum, transfertur eligendi jus in legatarium, *l. ult. §. sed & si quis C. com. de leg.* idem est in *l. i. §. quibus, de success. edict.* Sed si vera sunt præcedentia, hæc limitatio vera esse non potest, vel saltem est superflua: fit enim executio à lege. Sed hæc & alia hujusmodi cunctationis sunt, non autem moræ nostræ: alioqui & usus, & usufructus, habitatio non utendo amittuntur certis modis, quæ tamen nemo unquam in hanc classem vocavit, nemo dixit ad moram pertinere. Quinimo dominium tempore perit decennio, vel triennio: neque tamen cum mora quicquam habet commune. Et præterea, hæc omnia extrinseca sunt: nam neque dominium, neque actio, neque electio, numerantur in effectibus moræ,

Duo igitur casus sunt, quibus mora non emendatur: unus si quis ita pepigerit: alter si lex inhibuerit emendationem. Et hæc sufficientiant de mora debitoris.

46

Mora autem creditoris nocet illi usque ad litem contestatam, (o) *l. sed & si alia*, 17. *in fin. ff. de constit. pec.* Ultima autem mora attendenda est, *l. illud*, 17. *ff. de peric. & comm. rei vend.* & cum agitur de damno, favere magis debemus ei, qui tenet, quàm ei, qui persequitur, *d. l. si servum*, 91. *§. sequitur*, 3. *ff. de verb.*

(o) Cum superius *num. 50.* dictum, quod post oblationem res sit periculo creditoris, qui oblatam rem sive pecuniam sine justa causa accipere detrectavit *l. qui decem 72. in princ. & §. 1. ff. de solut.* Hinc porrò damnum quod oritur, magis ei qui persequitur, quàm qui tenet imputabitur. *d. l. si servum 91. §. persequitur de V. O.* Quare si semel mora facta, si servum dotalem postea offerente marito, mulier accipere noluerit, & ita is decesserit, non debet pretium ejus maritus, vel hæres ejus, ne ob id damnum sentiat, quod postea offerente eodem mulier accipere noluit, *l. semel mora 26. ff. solut. matrim.* Hoc modo intelligendum est, quando dicitur: moram ultimam nocere sive attendendam esse, *l. illud 17. ff. de peric. & comm. rei vend.* Quamquam aliàs mora ad moram quoq; compensari possit. *Cothm. Vol. 5. R. 30. n. 100. Wames. cent. 3. cons. 14. n. 8. & cent. 4. cons. 95. n. 32.*

verb. oblig. Atque hæc sunt, quæ mihi dicenda visa sunt de mora : utinam tam verè , quàm sincerè : id quod posteritas aliena à perturbationibus judicabit.

Finis Libelli de Mora.

Leges

Leges quarum in hoc Libello datur
singularis intellectus.

L. etsi post tres. 8. ff. si quis caut. in jud. n. 52.
l. vinum. 22. de reb. cred. junct. l. ult. ff. de
trit. n. 21.

l. quidam aestimaverunt 21. ff. de reb. cred.
n. 51.

l. fructus 45. ff. de usur. n. 33.

l. videamus ff. eod. n. 34. & 35.

l. equis 8. l. equis 39. l. Herennius. 42. l. Pau-
lus. 14. ff. eod. n. 37. 38. 39. & 40.

l. Herennius. 42. eod. n. 41.

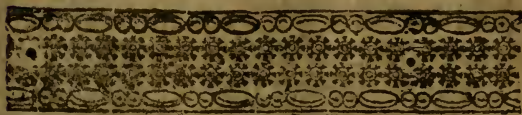
l. lite contestatâ. eod. n. 42.

l. mora 32. ff. eod. tractatur per totum.

l. bonæ fidei. 48. cum l. fructus 45. ff. de ac-
quir. rer. dom. n. 33.

l. trajectitiæ. 23. §. de illo. ff. de oblig. & act.
n. 22.

l. inter stipulantem 83. §. Stichum de V. O.
n. 47.

ÆMYLII FERRETTI
Jctorum suæ ætatis facile
Principis

In

*L. un. C. de Sententiis, quæ pro eo quod
interest prof.*

Interpretatio.

Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

CUm pro eo quod interest dubita-
tiones antiquæ in infinitum pro-
ductæ sint : melius nobis visum
est hujusmodi prolixitatem in
angustū coarctare. Sancimus itaq; in omni-
bus casibus, *a* qui certā habent quantitatem
vel naturā, veluti in venditionibus, & loca-
tionibus, *b* & omnibus contractibus, hoc
quod

quod interest dupli *e* quantitatem minimè excedere. In aliis autem casibus, qui incerti esse videntur, Judices, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc quod revera inducitur damnum hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus, & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur, ne dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate cadat: cum sciamus esse naturæ congruum, eas tantummodo pœnas *d* exigere, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine conclusæ statuuntur. Ex hoc non solum in damno, *e* sed etiam in lucro nostra amplectitur constitutio: quia ex eo veteres id quod interest statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis hujus constitutionis recitatio. Dabam Calend. Septemb. Constantinopol. post Consulât. Lampad, & Orest. Coss.

1. Interesse non est vocabulum latinum: & ejus in legibus duplex significatio.
2. Interesse non est aestimatio rei. & 17.
3. Interesse non significat rem debitam, neque ejus precium.
4. Obligatus ad rem non potest dare fidejussorem ad interesse: nisi quando factum promissum est.
5. Qui promisit non petere interesse potest petere rem, aut precium rei.
6. Interesse non comprehenditur pacto, quia non est idem cum re.
7. Thema si ve casus non potest hinc proponi. Et in quibus locis non potest.
8. Lex hac continet tria. Secunda pars est 16. Tertia 17.
9. De qua re fuit dubitatum ex Doct. sententia in hac lege. Ex Ferr. 10.
11. Agitur hinc non solum de contractibus, sed etiam de aliis rebus.
12. Quantitas quid Bar. & natura, & certum, Quid Ferr. 14.
13. Quantitas differt à quanto.
15. Plura in hac lege continentur, quàm exemplis in ea propositis.

16. Duplum & simplum sunt relativa.
18. Interesse est triplex per Doc. Per Ferr. tantum unum & 22. & 29. in fin.
19. Interesse singulare est ab effectu, aut utilitate.
20. Interesse conventum est gl. & Bar. conventum pretium.
21. Precium est tantum unum.
23. Pœna non est interesse.
24. Simplum quid glo. & cæteris : & Ferr. 25. neque hîc agi solum de singulari interesse, ut volunt Doct.
26. Pœna duas habet significationes.
27. Hæc lex continet damnum, aut lucrum : quæ lata est ad taxandum, non ad antiquandum : & num. 10.
28. Interesse aliud extra rem : aliud circa rem.
30. Interesse extra rem quando debetur per gl. & Bar. Per Ferr. 31.
32. Interesse quâ actione petatur.
33. Interesse quomodo probetur.
34. Interesse cum petitur, ponendus & articulan- dus est certus locus, & æstimatio communis.
35. Iuramentum excludit id quod interest : à quo aliquando leges probationem accipiunt.
36. Interesse peti potest ubi pœna promissa est :
sed

sed si promissum fuerit interesse simpliciter, petitur illud quod jure cautum est.

37. *Interesse nascitur ex mora, neque ex facto : sed est inventum propter utilitatem, & equitatem.*

Quoniam prius investigandum est quid sit nomen : deinde quid sit res : antequam de lege aliquid agatur, videndum est quid significet id quod interest, sive interesse.

Utroque enim vocabulo promiscuè utemur : quamvis altero malè latino (a) ad rem exprimendam.

Duplex

(a) Autor verbum interesse dicit non esse latinum, reperitur tamen in jure substantivè sumptum, *in cap. facio 48. extr. de sentent. excomm. in l. debitor decem 82. in princ. ff. de legat. 2. &* quidem in vulgari edit, ac licet Gothof. in editione novissima pro *interesse* substituatur *interusarium*, nihilominus tamen *ad d. l. 82.* notat, prius apud Autores rectè in usu esse, non minus ac scire tuū nihil est &c. velle suum cuiq; &c. Insuper hoc verbum latinè rectè sic sumi tradit Corasius *lib. 1. Miscell. cap. 20. &* alii quos citat *Wissenb. com. in Reg. jur. ad l. quatenus. 24. Phil. Matth.*

Duplex ergo in nostris libris invenitur significatio interesse ; una nobis communis est cum omnibus , qua idem significamus , cùm interesse nostra dicimus , atque expedire , utile esse, ad nos pertinere, nos

tan-

ad eand. l. 24. n. 1. Breviter : Duplex significatio est : Interesse denotat utilitatem vel publicam , vel privatam *secundum ll. ab Authore alleg.* in hoc posteriori significato rursus vel latè vel strictè sumitur. Latè, quatenus comprehendit omne id , quod quocunque modo ad nostram utilitatem spectat , modò rem principalem, *l. si tibi 25. l. si permutationis 29. C. de evict.* modò rei æstimationem sive pretium *l. 1. de act. empt. fructus l. 4. §. in confessoria cum seqq. ff. si serv. vind.* imò poenam , usuras & qualescunque accessiones. Verùm hæc acceptio propriè huc non spectat , sed strictè hic consideratur, quatenus id tantum significat quod præter rem ejusve pretium , accessionesque extrinsecus venit , nimirum utilitas illa quæ circa rem consistit. *l. sterilis 21. §. 3. ff. de act. empt.* Et nihil aliud est quàm utilitas, quæ nobis factò alieno abest quamque lucrari potuissemus ; Aliis dicitur emergentis damni & cessantis lucri compensatione ; vel quantitas in compensationem utilitatis, morâ sive injuriâ alterius per damnum datum, vel lucrum interceptum nobis erepta , officio judicis æstimanda. *Strauch. Dissert. Theor. pract. 18. th. 17.*

tangere citra ullam commodi pecuniarii æstimationem. Id enim quod interesse dixit publicè Juriscons. in *l. 1. ff. sol. mat. in l. nam reip. 4. ff. de nov. oper. nunc.* cum aliis id genus, idem alibi in *l. vel negare. 5. ff. quemad. test. aper. expedire dixit: in l. servum quoque 33. §. publice 2. ff. de procur. esse utile.* Ideoq; in *l. actione 65. §. Labeo, pro soc.* modò usus est verbo expedit, modò interesse Juriscons. & persæpè utilitatem simpliciter appellavit, ut in *l. hæredes 25. §. si incerto. 17. ff. famil. ercisc. in l. eum qui 18. ff. de injur. in l. proinde 25. ad l. Aquil. in l. emptorem. §. qui autem, de act. empt.* semper respiciens puram, & absolutam interesse significationem: ita dixit interesse sine commmodo pecuniario *Juriscons. in l. Divus, 24. ff. de test. milit. in l. si dominus 2. ff. de iis qui sunt sui, vel alie. jur.* Hoc in summa fons est, & origo stipulationis, *l. stipulatio ista, 38. §. alteri, 17. ff. de verb. oblig.* ubi ostendimus etiam illa venire in stipulationem, quæ commodo pecuniario carent. Secundò interesse significat utilitatem, sed pecuniæ, ut si dicas utilitatem æstimandam, aut æstimatam, sive æstimationem utilitatis, eaq; sim-

pliciter plerumque utilitas dicitur, ut non sit æstimationo genus, sed utilitas, quæ aut æstimatur, aut æstimata est, *l. si sterilis*, 21. §. *cum ger venditorum* 3, ff. *de act. empt. l. quod si Ephesi* 4. *in princ.* ff. *de eo quod cert. loc.* cum aliis, de quibus infra agetur in dividendo interesse.

2 Itaque interesse excludit æstimationem rei, id notat Ang. *in l. loci corpus*. §. I. *si servit. vind.* *in l. sed & loci*. §. I. ff. *fin. reg. Bal. sentit. Bart. hinc*, dum definiens interesse, dicit illud esse æstimationem utilitatis. Probat hoc quoque manifestissimè (ut calumniandum non sit) *l. hac verba quanti*. 193. ff. *de verb. signific. l. I.* §. *considerandum*, ff. *de tut. & rat. distrah. l. Titius*, *de act. emp. d. §. qui autem*.

3 Ex quibus plura sumuntur, quorum veritas maximè apparebit ex infra dicendis: primùm interesse non significare rem debitam (b) ut sensit Bart. *hinc quæst. I.* neque etiam

(b) Differt enim interesse propriè & strictè loquendo 1. à re ipsâ, *l. sed mihi* 3. §. I. ff. *commod.* item 2. à rei pretio *l. hac verba* 193. ff. *de verb. signif.* porrò 3. ab æstimatione ipsa, cujus objectum tantum est, nam æstimatio & res æstimanda (veluti interesse)

etiam precium rei debitæ, vel sensit glos. ita ut verum non sit, interesse esse æstimationem ejus quod interest, id quod placuit Bar. *hîc. in 2. quest.*

Item per se differunt. 4. à damno vel lucro cessante, quod est causa ejus quod interest, nam interesse ex damno dato vel lucro amisso oritur, *l. un. C. de sent. que pro eo quod interest prof.* differt 5. à pœna, de qua *vid. infr. n. 23.* tandem quoque 6. differt ab usura, quia usura certa est ex conventionem, *l. quod in stipulatione 31. l. tutor 41. §. ult. de usur. vel ex lege l. eos C. de usur.* Hodie etiam per *Recess. Imp. de anno 1500. 1577. item Rec. Dep. de anno 600. §. Sed viel nun imò per Recess. noviss. de anno 1654. §. 17.* in imperio quique tantum annuatim debentur, interesse autem ab initio incertum est, *l. fin. ff. si quis in ius voc. §. fin. inst. de V. O. & quincuncem superare potest. Ant. Fab. in Cod. l. 4. tit. 24. def. 2. n. 1. quem citat Carpz. I. F. p. 2. c. 30. d. 2. n. 6.* Secundò usura versatur circa quantitatem tantum *l. socium 60. in princ. ff. pro soc.* interesse verò propriè & primariò circa corpora & species *d. l. un. C. de sent. que pro eo quod int.* Denique ejus quod interest petitio & quantitas unica est, usurarum exactiones plures, veluti per singulos annos vel menses. *add. Menoch. de A. I. Q. l. 2. cas. 119. n. 22.* adhæc interesse in concursu creditorum fortis privilegio gaudet quod secus in usuris. Richter. *de*

4 Item fumitur, non esse verum, si quis ad rem obligatus sit, posse dari fidejussorem pro eo quod interest. In quo inconsulto respondit Corn. in consil. 249. viso supra scripto, vol. 3. Longè autem melius Bart. in l. si ita fidejussorem 42. de fidejuss. existimavit, non posse obligari fidejussorem ad interesse: (c) excepto casu uno, quando scilicet factum propriu. cred. cap. 7. n. 63. Usuræ quoque jure divino ac Canonico prohibita, interesse autem non prohibitum, sed per Canones licitè exigitur Gail. lib. 2. O. 5. n. 3. & 15. Joh. del Castillo contro. jur. part. 2. c. 1. n. 13. & 14.

(c) Vulgò controvertitur, an ex mora debitoris principalis fidejussor quoque teneatur ad interesse, usuræ & reliquas accessiones? Quod communiter negatur, cum unicuique sua mora noceat non alteri, l. in condemnatione 173. §. unicuique ff. de R. I. ac propter moram principalis non debet augeri obligatio fidejussoris. l. centum Capua 8. ff. de eo quod cert. loc. præsertim cum sit stricti juris. add. hîc Struv. Syntag. Exerc. 18. th. 73. Beim. in tit. ff. de usur. & fruct. ad l. si quis 24. §. cum reus p. m. 276. Busius Comm. in ff. ad l. centum Capua 8. de eo quod cert. loc. Vinn. quæst. select. lib. 2. c. 10. ubi legibus contrariis respondent Hagen de usu usurarum c. 10. n. 143. nisi ipse sit in mora, aut in omnem causam fidejusserit, l.

promissum esset : cujus quoniam nulla est æstimatio, sicut neque servitutis per se, *d. l. loci corpus. §. I.*, creditur succedere ad obligationem interesse (*vide supra in libello de mora n. 53.*) pro re. Castr. tamen, & Bald. ibi, longius rem producant : volunt enim non solum contineri casum facti, sed eum quoque casum, quando species sit perempta. Quicquid tamen illud sit, quando indubitabile est, interesse differre à pretio rei, non vide-

de-
quero 56. ff. locat. Wesemb. in comm. ad ff. de fidejuss. n. 6. ubi tamen Hahn. *ad h. l.* distinguit inter stricti juris & bonæ fidei contractum. *Qui videatur ibid.* Quamvis rejectâ hac distinctione simpliciter fidejussorem ad interesse reique accessiones non teneri ex mora debitoris asserit Gœddeus *de contrah. & commit. stipulat. cap. 11, concl. 10. n. 123. & seqq.* nisi fidejussisset in omnem causam expressè quod per se patet, aut tacitè, quod ex antecedentibus & consequentibus ex natura negotii & circumstantiarum constabit, nimirum mentem illius fuisse quod in omnem causam se obligare voluerit. Gœdd. *d. l. quod & eleganter explicat Hagen de usu usur. d. c. 10. n. 144. & seqq.* Demùm, fidejussor simpliciter se interponens pro debitore non ad interesse, sed ad usuras pacto vel stipulatione promissas saltem tenetur. *Carpz. I. F. part. 2. c. 19. d. 8.*

detur neque in factio, neque in specie perempta fidejussor ad id obligari posse: cum enim hæc diversa sint, in alio obligaretur principalis in alio fidejussor, contra *l. Græcè §. §. si quis Stichum, ff. de fidejuss.*

5 Sumitur item esse verum, eum qui promisit non petere interesse, non prohiberi petere aut pretium rei, aut rem ipsam. (d) Ita sensit Alex. in *cons. 168. requisitis, vol. 2. quem hic citat Dec.* Sed ante Alex. idem sensit Bal. *hîc & rectè.* In quo tamen animadvertendum est, si aliunde colligi possit contrahentium voluntas: sequimur enim in contractibus potius quod actum est, quàm quod dictum est, *vulg. l. sed Celsus, 6. §. si fundus ff. de contrah. empt. & ideò in rub. C. de contrah. empt.* admonet nos, ne quod verbum patiamur esse in contractibus otiosum: † & ita respondit Andreas Sicanus *relatus hîc à Dec.*

Ma-

(d) Suprà n. 3. enim ostensum, quòd interesse differat à re ipsa,

† In contractibus nulla clausula, imò nullum verbum debet esse otiosum & sine virtute operandi *l. si stipulatus 4. ff. de usur. Gail. l. 2. obs. 28. num. 4.*

Mala ergò ratio est, qua nostri utuntur, & præcipuè Aret. *conf.* 83. interesse intelligitur esse comprehensum pacto, quia idem est cum re, aut cum pretio rei. Memento te extensionum (*in principio l. 1. de vulg. probavit extensionem ab impotentia ad voluntatem fieri non posse.*) atque stipulationis (*In rubri. de verb. obl. tenuit stipulationē esse à jure gentium & alia contra quæ inopinata initio visa sunt.*) utrunque enim ab initio & durum, & absolum existimastis; quæ tamen ex cursu interpretationis manifestissimè probata fuerunt. Hoc item quod veluti prima mensa est, hoc est olera, & poma; postea dum progrediemur, verissimum esse invenietis. Secunda hæc significatio (e) est ea, de qua loquitur lex nostra unica.

In interpretanda ergò lege, non potest hîc commodè proponi thema, aut facti species; (f) traduntur enim initia id quod est

(e) vide suprâ num. 1.

(f) notum est legum textus non esse semper ejusdem generis & non omnes in universum concurrunt hominum facta actionesque, plerique dicuntur *reales* & continent materialia utpote decisiones juridicas; nonnulli verò appellantur *doctrinales*, quique

est perpetuum ut in divisionibus, & in definiendo; veluti *in l. I. in l. juris gent.* & aliis deinceps, *de pact. in l. I. de verb. oblig.* atque similibus. Videndum est itaque per partes, quid sibi velit lex.

8 Tria enim in ea proponuntur: *unum* fuisse dubitatum ab antiquis de eo quod interest. *Aliud* certis casibus duplum non egredi, certis excedere. *Novissimum* est quæcunque dicuntur nostra constitutione tam pertinere ad damnum, quàm ad lucrum.

9 Quantum ergò ad primum, dubitant nostri, de quo dubitaverint veteres. Res est per se curiosorum potius, quàm Interpretum: non enim multum habet utilitatis: veruntamen qualis articulus est, paucissimis nobis est tractandus.

Gl. ex verb. *productæ*, de duobus dubitasse veteres existimat: unum est, an interesse comprehendat id quod circa rem est, an etiam quod est extra rem: alterum, an damnum solum comprehenderetur ab eo

quod quique exhibent formalia ut definitiones, decisiones, aliaque ad artem docendi spectantia, ex quibus casus specialis sive facti species haud formari potest.

quod interest, an etiam lucrum. Neutrum horum est probabile: nam quantum ad primum, videmus eam distinctionem fuisse veteribus notam, *dict. l. cum per venditorem*: & præterea verbum nullum legimus hac constitutione, quo significetur, id fuisse in mente Imperatoris. Consuevit autem ille aliter, ut patet ex *l. quidam filium supra de fideicomm. l. ambiguitates, 2. C. de ind. vid. tol. l. ultim. de verb. significat. l. cum questio, de legat. l. ultim. de iis quib. indig. l. unic. C. de cad. toll. cum mille aliis similibus. Secundum verò (ne laboremus in re non necessaria) reprobatum à verbis legis nostræ: ait enim lex de lucro, & damno loquens, veteres ex eo id quod interest statuisse probatur in *l. si commissæ, I 3. ff. rem rat. haberi, ubi gl.* Crebrius creditur fuisse dubitatum ante hanc legem de duplo, tanquam si illud incognitum legi fuisset: idque ferè constat inter omnes.*

Contra hoc opponuntur duo: Primò opp. text. in *l. Titius, juncta lege proxima ff. de actione empr.* Secundò opp. *l. 3. in fin. de eo quod cert, loco*: ubi in actione,
de

de qua agitur eo titulo, quæ arbitraria evadit, venit interesse suprâ modum usurarû, modus autem usurarum dupli est, *l. si non sortem 26. §. supra duplum, 1. ff. de condi&. indeb.* ergo in aliis duplum non excedit. Duæ dantur solutiones, ne quisquilias omnes glossarum nostrarum referam: una est antiquatam eam legem à *l. idemque illi conjuncta, & proxime, ex illis verb, Si sciens quis alienum vendiderit omnimodo teneri debet*: itaque sensit Bart. *opp. 8. primæ partis*. Idem tamen à prandio aliter sensit, quæ secunda solutio est: creditur enim ille casus esse singularis, & mirabilis. Hanc solutionem omnes amplectuntur, cujus rationem reddit Salyc. *oppos. 17.* quia scilicet factum emptoris non debet gravare venditorem, *l. si dictum 56. §. si compromisero 1. ff. de evict. l. emptor, infrâ eod.*

Novissimi reprehendunt rectè hanc rationem: factum enim emptoris minimè venditori nocet, quando conjunctum est cum evictione: veluti quando res evincitur, si ad arbitrium eat: tunc enim sua voluntate factoque suo transfert rem in dominum. Sed quando nihil factum pertinet

ad evictionis causam, aliud est dicendum ut ecce, in area aliena vendita *in d. l. idemq;*: agit enim emptor non possidens contra venditorem, quamvis factō suo meliorem fecerit aream, & utiliorem domum insulamve ibi ædificando. Neutrum tamen horum videtur esse verum: nam correctio legis vitanda est, præsertim si eo continenti fiat, *vulg. l. non ad ea, 89. ff. de condit. & demonstr.* & id quod dicitur *in d. l. idemque*: in omnibus scilicet casibus, refertur ad distinctionem possidendi, vel non: quod autem de duplo lege præcedenti dictum fuerat, perpetuò manet. Joann Fabri. hìc existimat esse correctam à lege nostra *d. l. Titius*. Sed fallitur: nihil enim antiquatur hìc, sed statuitur, ut ex cursu interpretationis facile intelligetis. Neque dicamus casum illum esse singularem: quia non potest reddi bona diversitatis ratio, cur idem non sit dicendum in omnibus paribus causis. Decinitur respondere *legi 3.* sed valde leviter. Primum enim ait, si ita ratiocinemur, posse similiter dici, in eam actionem venire solum interesse. Sed longè est & interesse per se,

se, & quantitatis diversa ratio : nam interesse semper debetur ubi adest, modus autem incertus est, & indeterminatus. Ideoque si in illa actione arbitraria duplum superat, in aliis duplum non excedet. Respondet item, *eam l.* loqui de usuris, quod valde est ineptum : usuræ enim exemplum sunt, interesse est de quo statuitur.

IO Pura autem, & vera ratio [quantum possumus assequi conjectura, & suspicione] ea videtur, ante hanc constitutionem, in multis casibus determinatam fuisse quantum peteretur generaliter, nusquam esse proditum quatenus, & quousque excurreret [g] id quod interest. Et ideò ne in re inextricabili, & infinita non haberemus aliquid, quò dirigere possemus æstimationem utilitatis, constituit Imperator, nihil corrigens, quid nobis esset inspiciendum. Verùm quia incertiora quædam erant, videlicet

(g) Cæterum Perez. *in Cod. ad nostram l. un. de sent. quæ pro eo quod int.* existimat jam tum ante Justinianum veteres statuiffe ultra duplum in quibusdam casibus non posse exigi *per ll. ibid. alleg.* Justinianum autem hanc taxationem & moderationem postea ad omnes alios casus certos extendisse.

et quæ certam habent quantitatem, quæ minimè, subiecit id à se factum fuisse, prout possibile est. Quærendum est itaque, qui sint casus certæ aut quantitatis, aut naturæ.

(a) In omnibus casibus.

Demonstrare hic voluit Imperat. non agi de solis, ac nudis contractibus, sed agi etiam de aliis rebus, puta de maleficiis: (b) ita Azo *hîc*, & *gloss.* & *ferè omnes*. Cùm autem ait lex: *certam quantitatem vel naturam*: variè hoc acceptum fuit à veteribus. Ante Bart. variæ fuere sententiæ, ut per eum, & per Alber. *hîc*, quas non refero, ne frustra

(b) Auctor videtur hic ad casus certos quoque referre delicta, indeque quasi pœnâ dupli saltem puniri debeant statuere; A recentioribus tamen ad casus incertos referuntur, in quibus interesse duplum excedere potest, videlicet illa, ex quibus non ad certam pœnâ agimus, *l. ait lex 21. ff. ad leg. Aquil. l. Prator 1. §. non solum 41. ff. de vi & vi arm. l. qui vas 48. in princ. l. inficiando 67. §. 1. ff. de furtis*. delinquentium enim protervia majori pœnâ comprimenda, quibus non debet licere, aliis gravius damnû dare sine plenâ ejus quod interest restitutione. Perez. *in Cod. ad l. un. de sentent. quæ pro eo quod int.*

G

imple-

impleantur membranæ : cùm enim nugacissimæ sunt , & tanquam aniles fabulæ referendę Saturnalibus : tùm improbatę sunt & à Barr. & ab aliis.

12 Bartolus ergò ex parte secutus glos. existimavit , quantitatem significare & pecuniam, & corpus : naturam verò genus , tanquam Afinitatem, aut Equinitatem. Certos autem eos esse casus , sive quid certum à se habeant , sive ab adjuncto : nam quando unum ex respicientibus casum certum est , veluti in mutuo & venditione , & locatione , aut pretium , aut res, quamvis ad tradendum teneatur venditor , quod facti est , *l. stipulationes non dividuntur* , 72. ff. de verbor. obligat. tamen quia cohæret pretio , certum dicitur esse propter adjunctum. Per contrarium ergò incerti sunt casus , qui neque per se , neque per cohærens , atq; conjunctum certi sunt : ut si tu promittas factum mihi , fabricandam puta insulam , & ego tibi similiter fabricandam insulam promittam, *l. insulam* , 6. ff. de præscript. verb.

13 Principiò nusquam à me lectum est , id quod

quod animadvertit Dec. *hîc*, & multi præ-
 terea, quantitatem significare aliud, quàm
 quod pondere, numero, mensura constat:
 nam *in l. stipulatio, 21. ff. de nov. oper. nunc. in fin.*
 apparet significari à quantitate æstimationem:
in l. certum, 6. ff. de reb. cred. & species
 & quantitas distinguitur: idem *in l. planè*
34. §. si eadem res, in l. talis scriptura, 36. in fin.
ff. de legat. 1. Quantam verò nostri interdum
 aliter acceperunt, ut *in l. quisquis, 95. ff. de legat. 3.*
in l. cum stipulamur, 97. ff. de verb. signific.
 Quantitatis autem significatio nullibi invenitur,
 nisi pro iis quæ functionem recipiunt in genere suo.
 Et ideo cùm pecuniam solam indicare voluit
 lex, consuevit dicere pecuniæ quantitatem,
 ut *in l. 1. C. de action. & obligat.* Præ-
 terea naturæ verbum ad genus referre mihi
 novum est: neque tam bonus est verborum
 auctor Bart. ut ad illius barbaram phrasin
 accommodandæ sint leges. Præterea etiam
 si natura genus significaret: quomodo erit
 certum tunc, cùm inter omnes constet
 genus esse incertum, *l. cum incertus 13. de leg. 1. l. heredes, §. si incerto, ff. fami-*

mil.ercisc. Item text. noster dicit, eos esse casus certos, qui habent certam quantitatem, vel naturam. Quamobrem si eos addas qui ex adjuncto certi sunt, erit certa species incognita (ut ex verbis apparet) Justiniano, quem nisi extarent egregia Bartoli commentaria, intelligere non possemus: ante illum enim nemo eorum, quorum libri extant, adjuncti hujus mentionem ullam fecit. Ad postremum quicquid hoc est, totum est à capite Bartoli sine lege. Vos autem omnia rejicere debetis, quæ lege carent. Quinimo nostri immemores eorum quibus passim ad utrumque utuntur, veluti calceum ad duos pedes, alibi dicunt esse erubescendum sine lege loqui. Alciat. Bartolo addicit illum secutus in cæteris, per naturam significari accidens non expressum, ut in mutuo propter *c. cum quid. 3. ff. de reb. cred.* Sed vix aliud exemplum invenias hujus interpretationis. Itaque si certum aliquid habet is contractus, ex supervacuo adjectum est verbum natura: si non habeat, secundum legem erit casus incertus. Aut ergò natura
con-

consentit cum quantitate, & per naturam nihil addetur, veluti in mutuo. Aut dissentit à quantitate: quo casu si aliquid operetur, sequitur ut venditio, quæ habet tacitè traditionem, *l. si stipulatus, 4. ff. de usur.* partim certa sit, partim verò propter accidens incerta. Verendum nobis est ne, dum nova prodimus, offendamus: sed quando semel propositum est interpretari leges, & ab illis ne latum quidem unguem discedere (ut dicitur) tentandum est, si quid per nos veritas proficere potest.

Tria ergò sunt hïc verba: certa, quantitas, & natura. (1) Certum alibi accipitur ut
in l.

14

(1) Certum illud est cuius species vel quantitas quæ in obligatione versatur, aut nomine suo, aut eâ demonstratione quæ nominis vice fungitur, qualis quantaque sit, ostenditur *l. certum 6. ff. de reb. cred.* incertum autem est, in quo non apparet quid, quale quantumque sit id, de quo agitur, *l. ubi autem 75. de V. O.* Quantitas, ut rectè statuit autor hic, est res fungibilis numero, pondere vel mensurâ constans, *vid. Umm. in Proc. D. 21. n. 63.* Rei fungibilis æstimatio vel pretium dicitur Perezio *in Cod. ad l. un de de sent. qua pro eo quod inter. n. 5.* Natura verò post diversas in jure significationes hoc loco tantum de-

notat

in l. stipulationum, & in l. ubi autem, 75. ff. de verbor. oblig. Alibi autem certum est à cernendo, quod patet, quod appareat, quod est manifestum. Hinc dictus est hæres certus Ulp. in l. quoties 9. §. si quis nomen, 8. ff. de hæred. ^{red} notat certam speciem seu corpus ut individuum vid. Strauch. Diss. Theor. pract. 18. tb. 20. Proinde in casibus certis, qui certam habent quantitatem, vel naturam, i. e. quorum obligatione certa species & res continetur, interesse duplum non excedit. d. l. un. C. de sent. & c. in quo duplo simplum i. e. res ipsa principaliter debita vel ejus pretium, inest l. 1. in princ. l. Titius 43. in fin. ff. de act. empt. pretium autem intelligitur, de quo inter contrahentes conventum est sive quo res reverà empta non verò quatenus pluri vel minoris venire potuisset. Giphani. ad d. l. un. C. de sent. & c. Perez. hic. v. g. res empta 10. florenis, interesse non potest excedere viginti florenos, licet nunc fortè res valeat quindecim flor. Sed si quaeratur an quoque simplò sive vero rei pretio æstimationum superaddi possit, ita ut emptor harum ratione quoque duplum consequatur? Neg. qua ratione vid. Umm. Proc. d. D. 21. n. 64. Propter dolum autem & delictum interesse ultra duplum æstimari potest, verba enim in certis casibus d. l. unic in terminis contractuum tantum concepta sunt Umm. d. l. Perez. ad d. l. un. n. 11. & n. 20. Hactenus intellectis casibus certis haud ignorari poterant quæ incerti sunt, contrario enim modo se habent, nam il

red. instit. hoc est, qui indubitabili signo est demonstratus: ita dicuntur certi anni *in l. si certis, C. de pact.* nam aliter omnes anni idem substantia sunt cum reliquis. Ita dicta est certa injuria *in leg. prætor 7. §. quod autem, 4. ff. de injuriis.* id est, quæ non vagatur, sed nominatim est demonstrata. Certum igitur ita hîc dicemus quod scilicet apparet, quod demon-

stratorum obligatio, neque de certa quantitate, certa specie vel corpore, neque factio certo pretio æstimato, concepta est; illius ordinis sunt obligationes faciendi simpliciter contractæ, item interdicta omnia ut restitutio operis vi aut clam facti *l. semper 15. §. in hoc ff. quod vi aut clam.* possessionis turbatio *l. 1. §. 31. & 40. ff. eod. l. 3. §. ult. ff. uti possidetis.* Huc spectant quoque delicta, de quibus *suprà ad n. 11.*

In hisce omnibus incertis casibus lex certam formam præscribere nequit, quia illorum diversa conditio non admittit æqualem dispositionem, nec etiam ibidem de simplo constat, quare de ejus duplo agi nequit, ideoque omne damnum omneque id quod actori verè abest, in æstimationem interesse venire debet, *d. l. un. ad eò ut duplum excedere possit. Ferrar. Prax. Aur. tit. 2. gloss. 24. n. 9.* imò licet debitum principale decuplo exsuperet nihilominus totum præstandum sit. *l. Julianus 13. in prin. ff. de act. empt. l. sed & si 12. ff. ad leg. Aquil. Strauch, d. Diss. 18. th. 21.*

stratum est, quod quasi cernitur. Quantitas autem, ut supra diximus, complectitur omnia, quæ functionem recipiunt in suo genere. Hinc mutuuum certum est. Natura verò præter alias significationes, ut per *gloss. in §. conditiones, inst. de verb. obl.* demonstrat id quod cuique rei insitum est, atque innatum; Apum & Pavonum fera natura est, *Inst. de rer. divis.* natura est cavillationis, de qua in *l. ea natura, ff. de verb. signific.* quædam non admittunt natura divisionem; quædam verò admittunt, *l. 2. §. 1. de verbor. oblig.* legatum penes hoc habet natura, ut statim debeatur, *l. ita stipulatus 115. §. Sabinus ff. eod.* hinc stipulationes omnes sunt cautionales natura, *l. 1. de præst. stipul.* Talia infinita colligere est facile, semel demonstrato loco. Ergò, ut ad rem nostram redeamus, ea dicuntur habere certam quantitatem, quæ id continet, quod functionem in genere suo recipit. Ea naturam certam, quæ determinatum habent tanquam si dicas ingenium. Superioris exemplum est in mutuo, in locato, in vendito: hinc enim semper quantitas adest certa, ad quam refertur res,

ut postea dicetur : traditio autem consequens est conventionis necessarium, non autem comprehensum conventionem. Posterioris exemplum est in deposito, & l. Aquilia : habet enim hoc natura depositum, ut idem reddendum sit. Quamobrem si deposita pecunia uti possim, tanquam mutua, egreditur ea res notissimos depositi terminos, l. Lucius 24. l. die sponsaliorum, 25. ff. deposit. Idem est in l. Aquilia : nam de homine, & pecude retrorsum respicit æstimatio : quanti plurimi eo anno fuit : si verò alia quanti plurimi intra triginta dies, l. lege Aquilia 2. l. si servus servum, 27. §. tertio autem 5. ff. ad l. Aquil. Concludendo igitur quidam casus certam habent quantitatem : quidam habent certam naturam : quidam neutrum horum. In promptu nunc est, hæc collocupletare exemplis, & singulos casus sub incudem revocare.

(b) Veluti in locationibus & venditionibus.

Ex his intelligimus hæc omnia exempli esse : & ideo plura comprehendi nostra con-

constitutione , quàm quod exemplis propositum est : ut hinc excludatur nugacissima quorundam interpretatio existimantium , solos contractus (*k*) determinari à lege nostra : sed si contractus pro exemplo sunt , ergò alia quoque respicientur à lege, *l. i. §. quòd vulgò ff. de vi & vi arm. cum similib.* Ideoque ait Julianus in *l. Prætor 3. ff. de collat. bon.* quod dico exemplo manifestius fiet.

Neque verum est, quòd ubi plurima sunt exempla , ea convertantur in regulam , ita ut nihil contineatur regula, præter præposita exempla, [†] *l. nunquam plura, 2. ff. de priv. del.* nam malè diceret *l. nunquam* ; si certos casus duntaxat haberet : & repugnat *l. licet, §. i. nau. caup. stab. rec. rest.* possunt enim esse innumerabilia exempla quibusdam tamen esse

(*k*) Ex delictis debetur quoque interesse, *vid. supra ad n. 11.* tum etiam huc spectant interdicta, *conf. preced. n. 14.*

(†) Exempla enim declarant & illustrant non restringunt regulam, & lex generaliter loquens , generaliter quoque intelligenda licet fortè unius speciei exemplo utatur, *l. regula 9. §. si quis 5. in verb. & licet ff. de jur. & fact. ignor.*

esse contentus Jurisconsult. ut idemmet dicit in *l. ita vulneratus. § 1. §. multa ff. ad l. Aquil.* patet ex *l. stipulatio, §. si stipuler, de verb. oblig.* ubi multis exemplis constituitur regula, & tamen idem est in quibuscunq; similibus. Ubi autem lex nostra dicit: omnibus contractibus, propter illam notam universalem comprehendere voluit tam nominatos, quam innominatos, tam bonæ fidei, quam stricti juris, ut nullus omninò excipiendus sit, vulg. *l. Julianus, de leg. 3. l. à procuratore, supr à enand.*

(c) Dupli.

(l) Dupli simplicium est necessariò: quem-
ad-

(l) Quid sit simplicium & duplum declarabitur *infra n. 24.* Quando autem dicitur in præsentibus *l. un.* quod interesse in casibus certis dupli quantitatem minimè excedere debeat, quæritur quid hodiè obtineat; An interesse sive loco ejus quod interest, usuræ, ultra duplum sive alterum tantum currant ac licite peti possint. Negativam tenet Carpz. *in I. F. p. 2. c. 30. d. 26.* exceptis quibusdam casibus in *seq. def. 28.* Facultas autem Juridica Lipsens. disting. an creditor fuerit in mora exigendi & ultra alterum tantum peti negat. Si autè debitor fuerit in mora solvendi, tum ultra alterum tantum peti posse existimat, *vid. Strauch. diff.*

Theor.

admodum evenit in omnibus se invicem necessariò respicientibus, uxore, viro, liberis, parentibus, instrumento relato, & referente, *l. in testamento, 27. ff. de cond. & demonstr. l. quidam testamento, §. si tibi. de leg. 1.* Itaq; quærendum est hîc, quidnam simplum sit hujus

JUS

Theor. p. m. 18. th. 16. haud diverso sensu disting. Richter. *de priv. cred. cap. 7. n. 24.* Placuit quibusdam hîc distinguere inter usuras planè non solutas, sed summam restantes, & inter eas quæ annuatim jam solutæ sunt. Hoc posteriori casu tantum posse sortem excedere, tradit Sand. *l. 3. tit. 14. def. 5. ita scil. in Senatu Frisico judicatum esse.* Verùm fusè non minus ac eleganter hac de re scripsit Hagen *de usu usur. c. 5. n. 140. & seqq.* ubi tandem decidit, *n. 162.* cum usuræ hodie non ut usuræ sed ut interesse publicâ lege taxatum exigantur, jus vetus non attendi sed quamdiu duret mutuum, & creditor perseveret in mora, tamdiu præstari usuras, etiam si ad centum vel mille annos duraret obligatio, idque experientia quotidiana non solum comprobet, sed & juris ratio confirmat. *add. hîc Zang. de Except. p. 3. c. 25. n. 30. & seqq. Berlich. p. 2. concl. 38. n. 35. & seqq.* Secundum sententiam hanc in Camera Imperiali itemque in Curiiis inferioribus ac in Facultatibus Juridicis pronunciarî solet & debet. *Cothm. vol. 4. R. 38. q. 4. in fin.*

jus dupli. Sed quemadmodum non Imperiti medici prius adimunt impedimenta naturæ: deinde illam adjuvant ad expellendum morbum: ita paucissimis duæ opiniones vulgatæ refellendæ sunt: unam explosimus in rubri: alteram ab initio nunc tractabimus.

Diximus suprâ aliud esse rem, aliud estimationem rei, (m) aliud interesse. Rem verò differre ab æstimatione sua probat egregio argumento Bal. *in c. quanto, de jurejur. in*

an-

(m) Quanquam interesse largius sumptum, præter id, quod specialiter nostrâ interest, significet quoque rei vel facti pretium sive æstimationem, fructus atque usuras *l. si servum 33. ff. ad l. Aquil. l. ult. ff. de stipul. prator. l. stipulatio 38. §. alteri 17. ff. de verbor. oblig. scilicet in casibus incertis l. si vendidero 80. princ. ff. de furt. d. l. ult. ff. de stipul. prator. add. supr. n. 1.* In strictiori autem significatione hæc omnia excludit *conf. suprâ n. 3.* & quidem in specie interesse non potest esse idem cum æstimatione, nam id quod interest per æstimationem demum taxatur *l. si ita fidejussorem 42. ff. de fidejuss. l. tantum quisque 88. ff. de verb. sign.* & interesse æstimationis objectum est; Per quem modum redditur certum, differunt autem modus & res ipsa, & æstimatio non minus ac adjudicatio differt ab eo quod interest.

ante pen. quæst. nam si æstimatio idem esset
 quod res, sicut res non mutatur, aut loco,
 aut tempore: ita non mutaretur æstimatio
 ejus quod tamen falsum est: nam eadem
 res interdum vilius, interdum carius emi-
 tur, pro tempore, & loco, *l. 3. in fin. ff. de eo
 quod cert. loc. tenet quidem locum rei, l. pro-
 missor hominis, 23. ff. de constit. pecun. & occupat
 certas ejus qualitates, ut diximus in l. 2. in
 fin. de verb. oblig.* Veruntamen res manet
 semper, eadem æstimatio subinde variat:
 eadem autem æstimatio aliud est, quàm in-
 teresse, *l. in furti. 50, l. qui tabulas, 27. in princ. ff.
 de furi. l. nummis, de in lit. jur. l. un. in fin. si quis
 jus dicenti non obtemp.* cum aliis, ut per Dyn.
in reg. mora, de reg. jur. lib. 6. unde transtule-
 runt ferè omnia nostri in suos commenta-
 rios. Præcipuè autem ille probare putat
 ex *l. hæc verba, 193. ff. de verb. signific. ex l. 1.
 §. considerandum, de tut. & rat. distrah.* quas le-
 ges ita inducit Dyn. æstimatio, & interesse
 indefinitè ibi accipiuntur, ergò æquipol-
 lent universalibus, nempe *in l. si pluribus,
 de leg. 2.* cum similibus, ergò paria sunt
 ac si dixerit Jurisconsultorum omnis æsti-
 matio

matio diversa est ab omni interesse. Cùm ergò ea voluerit differre Jurisconsult. meritò confitendum est, nisi obstinatè positionem tueri velimus, differre interesse ab æstimatione rei: adnotavi supra obiter ad eam rem *l. Titius, de actionib. empt. vend.* Ex quo non videtur verum quod dicit Dec. leges quæ differentiam ponunt inter æstimationem, & interesse loqui de interesse, puta singulari, & æstimatione communi: vel è contra, aut de interesse convento, & æstimatione communi, vel singulari, & è contra: nam si nulla æstimatio est interesse, & nullum interesse æstimatio, non benè ratiocinatur Dec. Unum est quod obstat egregiè, text. scilicet *in l. 2. in fin. qui satisdat. cog.* nam qui promisit iudicio sifiti, est obligatus ad interesse, *l. quoties ff. de verb. oblig.* & tamen obligatur ad æstimationem veram, quæ nihil est nisi pretium rei. Hoc fanè rectè concluderet, si ibi res esset æstimabilis: sed cùm factum habeat æstimationem pecuniæ, hoc est, id quod interest, qui dicit veram quantitatem in factis, dicit

dicit interesse : & idcirco quanti ea res est aliquando interesse significat, *l. qui restituere* 68. ff. *de rei vind.* Hoc autem facilius apparebit infra, ubi latius de factis distinguemus, neque differetur res diu : tribus enim diebus, ut puto vos dimittam.

18 Nostri *hic*, quantum ad divisionem ejus quod interest, sicut pretii, ita interesse constituunt tres species : de communi & singulari conveniunt.

19 Singulare autem duplicem habet causam : aut enim ab affectu est : aut ab utilitate, Ab affectu propriè non est pretium, *l. libertus qui solvendo*, 36. ff. *de bon. lib.* neque plerumque parit aliud, quàm remedium juris, non autem actionem, ut *in ead. l. libertus*, & *in l. si in emptione*, 35. ff. *de minorib.* Unus tamen casus invenitur amœnitatis *in l. competit* 16. ff. *quòd vi aut clam*, quam citat *gl. in vulg. l. ut pomum. de ser. rust. præd.* Ab utilitate verò singulare interesse est propter vicinitatem, *l. si cui fundus*, 54. ff. *de leg. 2.* possunt enim plures fundi inesse eadem opera, eodemq; viatico : possunt haberi sub iisdem actoribus, aut procuratoribus : minor est

sum-

sumptus suppellectilis, instrumentorum, atque fervorum : plurimum enim interest in unum locum conferas homines, & instrumenta, an in diversa dispergas. Extat de ea re egregia Ceciliæ *epistola lib. 3.* In his ergò consentiunt omnes. In convento aliter sentit glos. aliter Bart. & alii. (n)

Glos.

(n) *Ad num. 18. 19. & 20.* Innumeræ apud interpretes inveniuntur ejus quod interest divisiones, quæ tamen inspectâ rei veritate ad paucas referri possunt; rejectis itaque aliis, ut illius in æstimabile, & non æstimabile, itemque petibile & non petibile &c. quæ multis modis demonstratione facta vitiosæ dicuntur Umm. *in Proc. D. 21. n. 60.* inter nobiliores consideranda est. 1. Ejus divisio in intrinsecum & extrinsecum, de quâ videas *infra ad n. 28.* Porrò 2. distinguit solet in commune; conventum & singulare. *Joh. del. Castell. contr. jur. part. 2. c. 1. n. 23.* Commune describunt Dd. quod sit id quod communiter ab omnibus æstimatur & sic communis æstimatio rei vel damni, quod apud unum non plus aut minus valeat, quam apud alium; Schneidew. *ad Inst. §. ult. n. 18. de verb. obl.* Sivè dicitur id, non quod omnibus accedit, sed quod similiter omnes, ac unus, perpeffi fuissent, si in eandem necessitatem incidissent. Mascard. *de Probat. vol. 2. Conclus. 932. n. 2.* Singulare dicitur quando rei utilitas non attento communi valore seu quanti

20 Glos. putavit interesse conventum nihil esse nisi conventum precium, *§. precium, Inst. de empr.* Hoc non displicuit Bar. matutino: vespertinus autem existimavit, interesse conventum esse pœnam pro interesse promissam, *l. ult. de præst. stip.* Vidit Dec. hæc non esse

res reverà est, sed ex speciali ergà rem affectione æstimatur. Schneidew. *d. §. ult. n. 19.* in quo affectus & certa rei vel personę ratio versatur Malcard. *d. Concl. 932. n. 3.* Conventum est cum certa summa loco ejus quod interest promittitur, veluti ut centum præstes, si dato pretio, itatim rem emptam non tradas. Schneid. *d. §. ult. n. 17.* Mascard. *d. l.* atque hoc in jure vocatur pœna *§. ult. Inst. de V. O.* Verum rectè Autor *in seqq. præcipuè n. 22. & 29.* unicum videtur statuere interesse, in quo & recentiores plerique ipsi assentiunt, vid. Strauch. *Dissert. Theor. Pr. 18. n. 18.* Wescenb. *in Exerc. ad R. I. l. 24. n. 4.* Hagen *de usu usur. c. 5. num. 202.* remissivè *Vmm. d. D. 21. n. 58.* ubi conventum & singulare affectionis excludit. Enim verò Singulare ultrà communem æstimationem intuitu affectionis nullum datur; *l. si servum 33. ff. ad L. Aquil. l. pretia. 63. ff. ad L. Falc. l. ult. §. 2. ff. de oper. serv. vid. Strauch. & Vmm. cit. loc. ut & Beima d. tract. de eo quod inter. th. 2.* ubi contrariis textibus in *l. 35. ff. de minor. l. 54. mand. l. 7. de serv. export. l. 36. de bon. libert.* communiter respondent, quod affectio in illis sit causa actio-

esse genera, & excusavit nostros tanquam crassius aliquando distinguentes, exemplo possessionis, cuius tot sunt genera, quot modi possidendi, l. 3. §. genera ff. de acquir. p. s. Conventionales item stipulationes tot habent species, quot acquirendi modos habemus, l. 5. §. conventionales, ff. de verb. oblig. Plebiscita, leges, & Senatusconsulta differunt specie, & vim tamen parem habent. Mirum tamen est, hanc tam acutam divisionem non sensisse veteres, cum ejus nulla usquã sit facta totis legibus saltẽ significatio aliqua.

Quomodo accipiantur precia, (o) nisi aliter consentiant contrahentes, video esse consti-

mis, non verò ejus objectum; sivè quod idem est. Affectio concedat actionem ad id quod interest, non ad id quod ex affectu interest, ita ut æstimationem sivè condemnationem non augeat. Convenit, cum nihil aliud sit quam pœna, §. ult. Inst. de V. O. pœna autem & interesse differant, nullum esse potest; Sed horum veritas ex ulterius dicendis, num. seq. 22. & 23. patebit. Cæterum quamquam hæc divisio vix defendi possit, maguam tamen habeat usum in praxi, auctor est Beima in d. tract. sing. de eo quod interest lib. 2.

(o) Interesse à rei pretio differt l. hæc
H. 2
verba.

constitutum, *l. precia rerum, 116. ad l. Falc. l. si servum 63. ff. ad l. Aquil. cum similib.* Sed ea precia non differunt nisi quantitate: in pluri autem, & minori non est differentia specierum, *l. ult. ff. de fundo instr. inst. leg. quod si plus, aut minus differentiam facerent precii, aut interesse, quoniam ex varietate locorum, & temporum hæc variantur, esset quoque distinguendum precium, & interesse Avenionense à Lugdunensi, & Parisiensi: idque gravius sentitur ab iis, qui egent pecunia, quàm scriptum sit à nostris. Diversa sunt quæ dicuntur de possessione, & similib. nam differunt specie, & ad duo reducuntur facilè, ad acquisitionem civilem scilicet, & juris gentium: idemque est de reliquis. Neque dicat aliquis, repugnare precii quasi triplicitatem: nam eodem modo possumus dicere, non inveniri nisi unum precium.*

Cum

verba. 193. ff. de verb. sign. l. Qui tabulas 27. in prin. l. in furti actione 50. in prin. ff. de furt. nonnunquam enim intra pretii quantitatem, interdum verò ipsum pretium excedit & egreditur l. 1. in prin. ff. de act. empt. Hinc est, quod is qui promisit non petere interesse, non prohibeatur petere rem ipsam vel ejus interesse vid. Autor supra n. 5.

Cum enim æstimata res est, illud sequimur, in quo est æstimata: cum verò æstimanda est, non possumus sequi quod non est, hoc est, factam æstimationem. Sequimur itaque communem æstimationem, *d. l. precia, d. l. si servum*. Et ferè invenietis, quod nostri singulare appellant, esse commune certi generis, veluti amœnitas *l. competit 16. ff. quod vi aut clam*: erat enim illud interesse umbræ, de qua vectigal pendebatur, auctore Plinio: idque interesse erat commune omnium nobilium; sicut interesse est commune omnium vicinorum, pro portione vicinitatis, habere agrum proximum, *d. l. si cui fundus 54. de leg. 2.* Communis tamen opinio contrarium habet, eaque præcipue duobus nititur. Præcipuum illud est, quia interesse debetur ex promissione iudicio fisci, *d. l. quoties, ff. de verb. obli. l. ult. si quis in jus voc. non ier.* quæ citat *d. l. quoties*, cum nominat Celsum auctorem ejus: hoc autem interesse est vera æstimatio, *l. 2. in fin. qui satis. cog.* æstimatio autem triplex est: quamobrem quot sunt pretii, tot sunt species ejus quod interest. Non rectè didicit ratiocinari, qui primus est hoc commentus: nam negata triplicitate

pretii, quod est medium concludendi, cor-
ruit argumentum. Deinde non est verum,
æstimationem veram (†) esse interesse.
Non obstat *d.l.2, qui sac. cog.* ut supra diximus
(*Num. 17 in fine.*) Alia ratio est : quia in li-
tem juratur ad id quod interest, *l. pen. ff. de in-
litem jur.* sed juramentum illud excludit in-
teresse, *l. non à Iudice, 64. ff. de jud.* ergo oportet
differre interesse quod includitur, & interes-
se quod excluditur. Cæterum peccat hoc ar-
gumentum in cognitione principiorum, de
quibus infra de probando interesse dice-
tur (*Num. 33: & 35.*)

22 Dicite ergò, non si nomina, sed si ratio-
nem sequi vultis, interesse aliquando esse
auctius, interdum diminutius, sed semper i-
dem esse interesse. (p) Et præter ea quæ su-
pra diximus, non extat interesti conventū :
nam

(†) Quomodo differat æstimatio ab eo quod in-
terest dictum est *supra ad n. 17.*

(p) Simplex ac unicum tantum esse interesse cum
Autore statuunt & recentiores. Commune enim ac-
curatè loquendo non datur, cum nemo alienam sive
communem sed quisque suam privatam utilitatem si-
ve quod sua private non aliorum communiter in-
terest persequatur, siquidem leges semper se referant
ad

nam si sequamur gl. quæ dicit pretium conventum esse interesse conventum, ea repudiatur ab omnibus, & præsertim à legibus supra citatis: aliud est enim æstimatio rei: aliud utilitas.

Sin sequamur Bart. & crebrius doctores, 23
 qui putant pœnam promissam esse interesse, hoc duobus facilimis argumentisprehenditur esse minime verum. Primum quia pœna consideratur tanquam diversum ab interesse: nam si æqualia sunt, cessat interesse, & pœna petitur: si sunt inæqualia, petitur utrumque, *l. si quis à socio, 41. ff. pro soc. l. prædia, de act. empt.* Item quæ idem sunt, nunquã se deserunt: ut si idem est folium, quod charta, necesse est ut qui dicit chartam fo-

H 4

lium

ad personam aëtoris sive ejus qui damnum passus est *l. 1. ff. de act. empt. l. quatenus, 24. de R. I. l. 3. § si ad plures, ff. de sepulch. violat. aliisque similib.* nec ab æstimatione communi interesse commune commode denominari potest, nam æstimatio differt ab interesse *vid. supra n. 17.* & est tantum modus & extrinsecum quid circa interesse quod genus ejus quod interest variare nequit. Nec 2. datur interesse singulare de quo *supra n. 18. 19.* Nec 3. conventum quoniam nihil aliud est quam pœna *supra num. 18.* pœna autem ab interesse differt. *de quo num. 23. seq.*

lium significet, arg. l. Julianus, 3. & l. de eadem, 5. ff. de except. rei jud. sed pœna convenia potest esse sine eo quod interest, d. §. alteri, in fi. ergò diversa sunt. (q).

2.4 Ut autem revertamur, unde necessario discessimus: his positis, quid sit simplū (r) tripliciter explicatur. Primò ut simplum sit interesse commune: ita voluit Bulg. referente gl. ex verb. pro eo. Sed hoc est cōtra text. in d. §. si per venditorem, 3. l. 21. de act. empt. interesse non est duplum communis æstimationis, ut patet. Alii dixerunt simplum esse interesse conventum: ita gl. ex verb. dupli. Sed illud

(q) Licet pœna & interesse quandoque promiscuè sumantur, l. ult. ff. de eo quod cert. loc. propriè tamen inter se differunt, nam pœna continet certam quantitatem & quidem à partium conventionem vel à lege l. stipulatio ista, 38. §. alteri 17. ff. de verb. oblig. l. fin. ff. de prat. stipul. §. fin. Inst. de verb. oblig. l. un. C. de sent. qua pro eo quod int. interesse verò ab initio incertum, d. §. fin. l. fin. ff. si quis in jus vocat. non ierit. insuper pœna promissa rectè petitur, licet nihil omnino interlit d. l. stipulatio ista 38. §. 17. ff. de V. O. §. fin. Inst. eod.

(r) Duplum simpli duplum est, & simplum in omni actione est, quod actori abest l. si mulier 21. §. qui possessor

illud quoque merito rejicitur : quia l. nostra non haberet locum , nisi ubi esset conventum pretium. Novissimè gl. sensit esse aut hoc, aut illud, quod amplius est : ut si majus est commune, illud sit simplum : si autem majus est conventum, identidem conventum sit simplum. Ita interpretatur Bartolus, & Bartolum secuti ferè omnes, glossã : quæ tamen mihi hoc non significat. Ejus verba hæc sunt, ut hîc nec unum, nec aliud, hoc est, neq; commune, neque conventum : deinde subjicit, quod plus est, hoc est, quod superat non excedit ultra duplum : quorum verbo-

possessionem ff. de met. caus. & ut jam tum dictum, est ipsa res principalis ejusve pretium vel ipsa quantitas in obligationem deducta l. 1. in verb. hoc autem l. 43. in fin. ff. de act. empt. Sic in emptione & venditione simplum est pretium rei venditæ, in locatione & conductione merces conventa &c. & hoc modo duplum de quo hic agitur differt à duplo, quod est extra rem, ut in actione furti, per soluto enim duplo, nihilominus vindicatione aut conductione furtivâ res ipsa peti potest s. *fin. Inst. de obl. qua ex delict. nasc.* Interesse autem ut patet, in casibus certis qui certâ habent quantitatem & naturam, duplum incluso simpli, excedere nequit. *vid. tamen supra n. 16.*

rum hic sensus esse videtur: ut interesse non proponat sibi neque hoc, neque illud, sed qualecunque superet aut commune, aut conventum, non posse superare ultra duplum. Ex hoc colligunt omnes, l. nostram non loqui nisi de singulari interesse: & simplum esse modo commune, modo conventum interesse. Item hinc ducitur secundum nostros, sed (ut videtis) non ita sentiente glosa, ubi sit commune, conventum rejici. De superiore rectè animadvertit Dec. hoc nihil esse aliud quàm angustissimis cancellis circumdare legem latissimam. Neque est verisimile, Imperatorem, qui certi aliquid tradere voluit de eo quod interest, respexisse solùm interesse singulare. De posteriore verò male convenit, ut cesset interesse conventum ad fulgorem quasi communis interesse, cum videamus proposito convento, cessare commune, *d. l. ult. de Prat. stip.*

25 Quamobrè, nisi me transversum rapit nimius utilitatis vestræ, & veritatis amor, alius est quærendus dupli respectus atq; terminus. Itaq; nihil aliud arbitror esse simplum, (s) quàm

(s) Quid revera sit simplum, dictum est. *supra n. 14. & 16.*

quàm certam quantitatem, vel certam naturam: veluti in l. Aquil. quanti plurimi eo anno estimatur servus id certa natura est, idque simpli etit, ejus quod interest. Ex quo si viginti fuit æstimatus servus plurimi, ad quadraginta id quod interest pervenire potest. Non autem hîc dicitur omnino ad duplum pervenire oportere, sed non posse excedere. Abhorrent hæc sanè ab iis quæ receptissima sunt: sed, nisi fallor, non abhorrent à lege, quæ mihi potior est omnibus traditionibus.

(d) Eas tantummodo pœnas.

Argumentum est hoc à pœna: cujus quidem significatio duplex est, (t) alia quæ indicat

(t) Hoc loco nihil aliud est quam certa quantitas vel species, si contra, quam cautum est factum sit, promissa l. 4. §. Cato ff. de V. O. l. 23. ff. de Obl. & act. Strauch. d. Dissert. 18. n. 22. Enimverò cum ejus quod interest probatio difficilis sit, optimè sibi consulunt, qui in calibus incertis, loco interesse certam summam pœnæ nomine stipulantur l. ult. ff. de prat. stipul. l. sin. Inst. de V. O. Et promissa omnino præstanda est, licet duplum excedat arg. l. stipulario ista 38. §. 17. ff. de V. O. Quanquam in mutuo si debitor promisit in certo termino solvere & si hoc prætermittat quod velit
(sic)

dicat cujus metu dare aliquid, facereve, cogimur, *l. 2. 3. 4. seq. ff. de eo quod met. caus. d. §. alteri, in fin.* Alia significat noxæ vindictam, *l. aliud est fraus, ff. de verb. sig.* itaque hîc accipitur, ut sit sensus, in infinitum, non debere æstimari id quod interest, exemplo pœnarum, quæ aut legibus sunt determinatæ, aut per leges determinandæ, *l. aut facta, 16. l. hodie, 13. l. respiciendum, ff. de pœn. cum vulg.* itaque

(scil. in pœnam) octona vel dena interesse nomine præstare, hoc pactum de jure antiquo valeat ubi certus usurarum modus non fuit, præscriptus *§. non solum 7. Inst. de V. O. l. ult. ff. de præst. stipul.* Hodiè tamen cum certus modus est cõstitutus, ejusmodi promissio reducitur ad quantitatem usurarũ quincunciũ Hartm. *Pistor. lib. 3. q. 2. n. 40. Coler. de Proc. exec. p. 1. O. 10. n. 99. Maul. Thes. Theor. Pr. tr. de mutuo tit. 9. num. 24.* Cæterum pœna conventionalis non nisi præcedente causæ cognitione & sententiâ declaratoriâ exigì potest, cum multa intervenire possint quæ faciant, ut non commissæ vel licet commissæ sit ex æquitate remittenda esse videatur, ut si nihil revera interit stipulatoris Carpz. *I. F. p. 4. c. 48. d. 7. Philip. Vsf. Pr. Inst. lib. 3. Ecl. 58. Fab. in Cod. lib. 7. tit. 23. d. 2.* ad quam autem usque summam pœna conventionalis ascendere possit, vid. *Maul. in Thes. theor. pract. de Stipul. tit. 8. numer. 4.*

interes-

interesse similiter aut duplum non egreditur, ut in certis casibus, aut ad verum damnum respicit.

Possent hîc multa de pœna dici, sed aliena à præsentî negotio, & multa supersunt, quæ propriè ad nos pertinent.

(e) Non solùm in damno.

Hoc est tertium propositum à Justiniano hac nostra constitutione, per quod intelligimus, quæ traduntur nostra lege de duplo, & vero damno comprehendere & lucrum & damnum: (u) intelligite si modo
lucris,

(u) Hinc vulgò interesse dicitur damni emergentis & lucri cessantis compensatio. Utrumque autem tam lucrum quam damnum nomine interesse venit præstandum nostra l.un. & l. 2. in fin. ff. de eo quod cert. loc. l. 13. ff. de rarihab. quamquam non indistinctè; ad præstationem damni enim quilibet morosus debitor, cujuscunque conditionis creditori tenetur Gail. lib. 2. O. 6. n. 2. lucrum autem cessans non debetur nisi mercatori vel negotiari solito Rotæ Gen. de Mercatura Decis 50. n. 3. Mascard. de Prob. tom. 2. concl. 935. n. 1. Ioh. del. Castillo Controv. jur. part. 2. c. 1. n. 35. ubi tamen in seq. aliquot limitationes subiungit. Menoch. A. I. Q. lib. 2. cas. 119. n. 3. & 4. ita ut nec Nobilis, Doctor, miles vel Clericus ejusmodi interesse præ-

lucris, aut damni habenda ratio est ex legibus veteribus: lata enim est nostra lex ad taxandum, non ad antiquandum. Atque hoc quasi clausula est omnium præcedentium.

Damni

se prætereundum possit vid. quos allegat Cothm. *vol. 2. R. 52. n. 274. del Castillo d. c. 1. n. 42. quod tamen limit. n. 46. Gail. d. O. 6. n. 3. ubi hanc sententiam multis præjudiciis in Camerâ esse confirmatam scribit. Alii quoque lucrum cessans deberi volunt, non tantum negotiari solito, sed quoque specialiter extra hunc casum videlicet cum quis pecuniam destinatam vel ad emptionem prædiorum vel censuum habebat, vel ad aliud lucrum speratum, quod ideò amisit, quia pecunia suo tempore non est soluta, dummodo per probationem propinquam ostendat creditor, se paratos habuisse venditores prædiorum & reddituum Mascard. *de Prob. tom. 2. d. concl. 935. n. 24. Joh. del Castillo controu. jur. p. 2. c. 1. n. 72. imprimis n. 45. ubi pro hac opinione innumeros alios recenset. Contrarium tamen, nimirum simul damni & lucris rationem simpliciter quoad omnes creditores habendam esse, per leges ac rationes defendit Umm. in *Proc. D. 21. n. 68. ad Coth. vol. 2. R. 52. n. 292. videtur consentire Carpz. l. F. p. 3. c. 30. d. 8. n. 3. & p. 2. c. 30. d. 7. n. 6. & def. seq. 8. n. 12. item d. 10. n. 2. Requiritur autem ad lucrum cessans ut illud fuerit justum nec enim lucrum est æstimandum, quod quis suo jure facere nequit, 2. ut non sit nimis remotum sed propinquum immediatum certum & indu-***

Damni exempla sunt in *l. Julianus*, & in *d. §. cum per venditorem*, *l. 21. ff. de act. emp.* puta fervorum fame enectorum, tigni venditi corrupti, cujus vitio domus, ejusve pars corruit: pecoris morborum, cujus cōtagione grex interiit. Lucri exempla sunt non datæ pecuniæ, unde *negotiarer*, *eo*, *§. cum per venditorē*, *l. 3. ff. de eo quod cer. loc.* servi occisi, si quid mihi ejus opera acquiri potuit, *l. si servum 33. in fi. ad l. Aquil.* ex illis verb. *Et amisisse dicimur, quod consequi potuimus*, *l. inde Neratius, 23. §. in summa*, *6. ff. eod.* ubi commoda omnia contineri dixit JC. quæ intra annum preciosiorem servum efficerent: hoc diserte explicat *l. si commissa, 13. ff. rem rat. hab.* *l. si in lege 24. §. colonus ff. locat.* *l. 2. §. merito, ne quis in loc. publ. l. quicquid, supra arbit. tut. l. in quo, 18. ff. locat.* Poterunt multa inde conjungi, quæ sequenti divisione explicabuntur. In his ergo exemplis

bitatum 3. ut sit in potestate positum non fortuitum. Perez. *ad d. l. un. C. de sent. quæ pro eo & c. n. 14. & 15.* Lucri & damni exempla videri possunt remissivè apud Joh. del Castillo *controv. d. c. 1. n. 34. & n. 73.* Beim. *in d. tract. de interesse th. 4. Hagen de usu usur. c. 5. n. 196. & 197.* Cæterum quid hodiè in mutuo obtineat *vid. infra ad n. 31.*

plis videtis & lucrum, & damnum contineri: quæ omnia extra rem lex appellavit, ut alia sint circa rem: alia extra rem, *d. §. cum per venditorem.*

28 Ita divisere glossæ passim: ita vetustissimi ut Joan. Fabri hîc in Breviario. Bart. post Cuneum addidit membrum partemque divisioni: quoddam enim dixit esse intra rem, veluti æstimationem rei, quæ semper & cõprehenditur, & petitur, *l. Ratio 3. §. cum per venditorem, 3. l. 1. ff. de act. empt. l. vinum, 22. ff. de reb. cred.*

Quoddam autem interesse versatur circa rem, sive ex re, ut fructus, & partus, & similia, de quibus vos rejicit ad *l. videamus, 19. & l. si stipulatus, 4. ff. de usur. & l. filius, in fin. de verb. obl.* Ultimũ illi est extra rem, puta occiso servo, si institutus fuerit heres, aut legatum illi relictum: citat *l. proinde 22. & l. inde Neratius, 23. ff. ad l. Aquil.* Veteres melius secuti sunt legem purissimam distinguentem circa rem, & extra rem: (x) à qua quo longius abeas, longius discedas à vero. Bart. multis

(x) Communiter dividitur interesse in intrinsecum & extrinsecum Petri Ferrar. *Prax. aur. tit. 2. glos.*

multis modis fallitur, & se involvit: primò in primo capite dum dicit interesse esse æstimationem rei: quod supra abunde reprobatur est. Deinde dum dicit, semper æstimationem peti, cum petitur interesse, puglos. 24. n. 3. & 4. intrinsecum dicunt quod sit ipsa res principalis seu ejus æstimatio extrinsecum vero, quod extrinsecus extra ipsam rem proveniat & quidem dupliciter 1. quoddam cohæreat rei & necessario ex ipsa re proveniat, ut fructus partus ancillæ & similia, 2. quoddam non cohæreat rei nec necessario sed naturaliter ex ipsâ descendat, veluti si pœna commissa vel pignora distracta &c. quia pecunia sua die soluta non sit ut tradit Joh. del Castill. *Quot. Controv. part. 2. c. 1. n. 25. seqq.* Verum hæc traditio non videtur servanda 1. enim interesse non est res ipsa principalis sed ab ea differt *l. 3. §. 1. ff. commod.* qui nunquam in re sive obligatione principali versatur sed extrinsecus obligationi accedit ut ratione moræ *l. si sterilis. 21. §. eum per venditorem 3. ff. de act. empt.* Porro 2. interesse consistit in lucro & damno quod occasione rei oritur ergò nequit esse res ipsa *l. si commissa 13. ff. de ratihab.* Denique non est rei æstimatio ut dictum *supra num. 17.* Quod præterea dicitur extrinsecum esse quod necessario ex ipsa re proveniat ut fructus &c. statuendum haud videtur cum propriè loquendo fructus & reliquæ accessiones ab eo quod interesse differat. Confer *supra n. 17.*

gnat cum eo, quod ab eod. traditum secuti sunt omnes in *l. in re furtiva*, 8. ff. de cond. furt. in *l. stipulationes non dividuntur*, Bartolo, *quæst. 6. de verb. obl.* ubi tradunt, æstimationem nunquam posse peti, nisi re perempta. Item omnes post Bart. in *l. si filius familias* 78. in *l. cum fundum*, 1. ff. de verb. obl. tradunt interesse, & fructus differre, quia alia, atque alia forma utrumque petitur: illi enim ut fructus petuntur, hoc ut interesse.

Quamobrem cum aliter petatur æstimatione, tanquam pro re ipsa: ita ut etiam extincta re, rem ipsam petamus, & pretium consequamur, *vulg. l. promissor Stichus*, 21. ff. de const. pec. aliter verò petimus interesse, tanquam scilicet utilitatem: sequitur ut qui petit interesse, æstimationem non petat. Secundo loco dum Bart. existimat interesse circa rem comprehendere fructus, & partus, & similia: primùm aberrat ab scopo Jurisconsulti, qui in *d. l. cum per venditorem* dicit, interesse circa rem esse pretium tritici, quod auctum scilicet est, aut diminutum. Idem tamen Jurisconsultus, aut paulò melior Interpretes, quam Barto. partus, & hæreditates non appellavit interesse, sed causam, *l. præ-*
terea

Verrea, 20. ff. de rei vind. l. equis, 8. de usur. ubi glos. in rubr. & quamvis interesse hæc aliquando appellentur, ut in l. venditor, 8. de evict. in l. qui restituere, 68. ff. de rei vind. id fit absoluta, & simplici significatione.

Et ideò Paulus in l. proinde si servum, 22. ad ²⁹ l. Aquil. duo proponit tanquam separata: Utilitas (inquit) venit in hoc iudicium: & statim subjicit: Item causæ corpori cohærentes: quibus verbis demonstravit causam l. *præterea*, & l. *equis*. Deinde subjicit exempla primæ positionis, hoc est, utilitatis, & ejus quod interest, quadrigæ, Gemellorum, Comædorum, Symphonicorum.

In l. autem inde *Neratius* tradit exempla causæ, hæreditatis, & legati. Rectè ergò Bart. ea removit à præsentī contemplatione, quæ causæ sunt, & non id quod interest. Malè verò posuit in eo interesse, quod circa rem est. Ex quibus sequitur, tertium exemplum de hæreditate, aut legato pessimum esse in eo quod interest extra rem: rectè Juriscon. ad negotiationem se retulit, & ad quæstum. Ne verò putetis circa rem, & extra rem genere distingui, idem enim semper

est interesse, sed modo longius excurrit, modo propius continetur ad rem.

30 Quando ergo intelligimus quid res habeat; videamus nunc, quibus casibus extra rem interesse debetur. Glossæ nostræ se uno verbo passim ab hoc extricant: dicunt enim regulare esse quod traditur *in d. §. cum per venditorem*, omnes alios casus esse casus singulares. Veruntamen didicimus à JC. *in l. 4. §. Cato, de verb. obl. vers. differentia*, non satis esse aliquid dicere, nisi ejus reddatur causa. Multi è veteribus, in quibus fuit Bald. *in d. §. cum per venditorem* distinxerunt moram à malefacto traditionis: priore casu excludi id quod est extra rem: posteriore comprehendi. Cæterum *in §. merito, & in l. si sterilis, 2. §. quamvis, 2. de act. empt.* hæc cessant, & tamen interesse petitur. Item hîc quoque reddenda esset ratio, cur ita distinguatur. Bart. hoc accepit & distinxit non factum à malefacto, longam & molestam divisionem instituens, ut & memoriam lædat, & destruat potius, quam instruat intelligentiam. Primum enim singulos articulos singula membra facit: quod est, ut ait Seneca, conscindere, non dividere: & frustra, non membra ponere. Deinde multi casus eandem habent vim, & eundem effectum: veluti si res conjuncta sit, interesse, ad quemcunque perveniat extrinsecum, debetur: & si non perveniat, & non capiat, interesse intrinsecum debetur: & si capiat, aliquando debetur. Talia in divisione Bart. permulta invenias.

Item vitium magnum est, in unam tanquam cave-

am includere, quæ sint diversi generis, ut illud dici possit: Humano capiti, &c.

Maximum item vitium est, dividendo aliquid omittere. Vix anno superiore defendebatur *l. 2. in prin. ff. de verb. obl.* quia dicebatur omissa esse stipulatio mixta. Sin autem quæras à Bartoleis, facta an habeant interesse extra rem, se nullo modo explicabunt è sua divisione. Dicamus itaque aliter.

Omnia quæ petunt homines ab hominibus per leges, & judicia, quale est id quod interest, aut propter delictum sunt, aut propter contractum: cum dico delictum, comprehendi volo quasi delictum, & interdicta: cum contractum, quasi contractum. Delictorum una est, & perpetua causa: ut quando scelere punibili à lege aliquid fit, is qui deliquit (y) mihi omne damnum refarciat, etiam extra rem *l. ait l. inde Neratius, 23. l. penul. ff. ad l. Aquil. l. ult. de via publ. l. in interdicto, 6. ff. de vi, & vi armat. l. quidam tabulas, l. insciando, §. 1. de furt.* cum aliis inventu facilimis. Ratio manifesta delictorum est: nam si delicta publicè pœnam merentur, quia homines incommodant, turbantque commercia, par quoque est, ut damnum passo restitatur quod amisit, hoc est, quod consequi potuit, aut erogare cogitur. Contractus autem aliquando exigunt ut fiat, aliquando ut detur: datur in mutuo; (z) *l. 2. ff. de reb. cred.* datur in duobus articulis inno-

minatis

(y) De delictis vid. *supra n. 21.*

(z) Hodiè ubique ferè in mutuo ejus quod interest certa quantitas publicè definita est. Quod de statuto Frisco testatur Sand. *lib. 3. tit. 14. def. 3.* sic quoque in Imperio nostro universo, si creditor

minatis do ut des, & facio ut des, *l. naturalis*, 5. ff. de *prescrip. verb.* datur in donatione, cuius ea est natura, ut res donata accipientis fiat, *l. 1. de donat. l. Senatus*, 35. §. *donatio*, ff. de *donat. caus. mort.* Primum ergo videamus de factis: quorum quædam accessione quædam veniunt in actionem, veluti traditio: res enim, non factum obligatione continetur, quamvis nequeat expediri res sine facto. Hæc ergo facta, ut ita dicam, accessoria triplicem habent inspectionem: aut non traditur: aut non rectè traditur: aut aufertur postquàm est traditum. Aufertur autem aut cum evincitur, vel

quicuncibus usuris in singula centum ex tempore moræ, loco interesse velit esse contentus, tales ipsi sine ullâ liquidatione vel probatione adjudicari debent. *Deputation Abschied zu Speyer de Anno 600. §. Sp. d. l. nun*: Et licet iste *Recess. Imp.* loquatur tantum de mutuo & quidem de usuris à tempore moræ; Usu tamen receptum ut non solum in mutuo sed & aliis contractibus, & non tantum ex morâ, sed quoque compensatoriæ initio contractus promissæ, quincunces usuræ de jure petantur. *Hagen. de usu usur. c. 5. n. 228. c. 6. n. 44. Richter. Dec. 74. n. 5. in fin. Rec. Imp. de Anno 1654. §. erreichend die künfftige Zins.* Quod secundum Generalem verborum dicti *Recess.* sensum indistinctè tam in mercatoribus quam quibuscunque aliis creditoribus obtinet add. *Carpz. I. F. p. 2. c. 30. d. 2. §. 8. Berlich. part. 2. concl. 38. n. 9.* Hisce tamen non obstantibus si quis quincuncibus non contentus, sed majus interesse probare paratus est, ipse admittendus d. *Rec. de Anno 600. Carpz. d. p. 2. c. 30. d. 9.* etiamsi de quincuncibus inter partes conventum fuerit *Carpz. d. c. 30. d. 10. Coler. Proc. Exec. p. 1. c. 10. n. 101. Berlich. p. 2. Concl. 38. n. 10. Hagen d. tr. c. 5. n. 227.* Quando autem aliquis in probatione deficit, postea ad beneficium d. *Recess. de Anno 1600.* redire & quincunces usuras petere non potest (dicitur verò electio facta per libelli oblationem *Anton. Gabr. de action. l. 2. concl. 2. n. 23.*) per rationes adductas à *Carpz. I. F. d. p. 2. c. 30. d. 11.* & multis argumentis ostendit *Hagen. d. c. 5. n. 240. §. seqq.* licet de super ab initio ante viam probationis electam creditor protestatus sit. *Carpz. d. l. Hagen d. c. 5. n. 260.* quod tamen limitatur si re adhuc integrâ creditor penitenti quando autem & qua ratione hoc fieri possit docet *Hagen. d. c. 5. n. 267.*

cum proclamatur in libertatem, vel cum puta conditor non potest frui. Quando non traditur, ad id agitur quod interest circa rem: cujus rei ratio traditur à J.C. in d. §. cum per venditorem. A qua regula excipitur unus casus, de quo in fine dicam. Quando autem traditur, sed non rectè, gravius punitur qui ita peccat, quam qui non tradit: non tradere enim, unde mora ducta est, multas habet excusationes, l. sciendum est, 21. ff. de usur. qui tradit autem solam habet culpam scientiæ. Et ideo si prudens, & sciens malè tradit, omnimodò tenetur, si ignorans, non tenetur extra rem, l. Iulianus, 13. l. tenetur, 6. §. sed si vas, 4. l. quicquid, 27. ff. de act. empt. l. in rebus, 18. §. item qui sciens, 3. ff. commod. Ignorans verò, ut dictum est, non tenetur extra rem, nisi in duobus casibus: unus est in doliis vitiosis, l. sed addes, 19. §. 1. ff. locat. cond. ob eam fortasse causam, (a) quia infusa si effluant, aut vitium à ligno accipiant, vel pereunt, vel restitui non possunt

(a) Imò fortè ob hanc rationem cum paria sint, ut quis aliquid sciat, & ut scire debeat, vel facile scire possit, nam in l. 6. §. 4. ff. de act. empt. item in l. sed addes. 19. ff. locat. venditor vel locator etiam ignorantiam prætexens vitii non excusatur, cum prius vasis periculum facere potuit, atque sic emptorem vel locatorem præmonere; præsertim cum patresfamilias soleant ac debeant in doliis servandis omnem adhibere curam & diligentiam, picando & scrutando sæpius, ut exindè si quid vitii contraxerint haud ignari esse possint aliud verò est in eo qui saltum pascuum locavit in quo herba mala nascebatur, item aliud in d. l. Iulianus 13 ff. de act. empt. & aliis ab Auctore allegatis, cum in hisce casibus vitium, quoniam erat intrinsecum & consequenter latebat, probabiliter ignorari poterat. Add. Perez. in Cod. ad d. l. un. de sentent. qua pro eo &c. n. 19. valebit hic distinctio alias notissima inter iguorantiam justam s. probabilem & injustam & supinam; item facti alieni & proprii, de quâ vid. Dd. in l. regulæ 9. ff. de jur. & fact. ignor.

in suam bonitatem. Alter est in deposito, duplici æquitate: culpa enim est deponentis, qui fuit indiligens in admonendo qualem rem deponeret. Alia æquitas est ex parte ejus, apud quem deponitur, cui non debet esse damnosum gratuitum officium, *l. si servus, 61. §. quod vero ad mandati, 5. ff. de furtis.*

Postquam verò traditum est in venditione, in qua transfertur possessio, & usucapiendi conditio, distinguitur an possideat emptor, vel non: nam si possidet, cum habeat remedium exceptionis doli mali contra evincensem dominum, nullam habet adversus venditorem actionem. Sin autem non possideat, agit ad id quod est extra rem, *l. idemque, de act. empt. l. venditor, 8. ff. de eviction.* amittit autem suum privilegium venditor, si sciens alienam rem vendiderit: tunc enim remota distinctione sive possideat, sive non emptor, semper contra eum intenditur, & ita sensit *optima glos. ibi ex verb. omnimodo.* In locatione vero, in qua non potest habere locum distinctio possessionis, semper omnimodo tenetur locator, *l. si in lege 24. §. colonus, 4. l. si tibi alienam, 7. cum l. seq. ff. locat.* habet autem singulare hoc locatio, ut bona fide tradens locator alienam rem, si dominus non patiatur conductorem frui, possit tradere aut domum, aut fundum æquè commodum, *l. si quis domum, 9. ff. eod.* Probatur autem apertissime, locatorem omnimodo teneri, in *l. si fundus, 33. ff. eod.* ex illis verb. *Tantum ei præstabis, quanti eius interfuit frui, in quo etiam lucrum ejus continetur.* Excipitur casus unus, quando prohibetur condu-

conductor frui ab eo, quem prohibere non potest, veluti à rep. à domino, à latronibus, *d. l. si fundus*: quæ tamen & distinctio, & exceptio cessat, ubi mala fide rem alienam tradidit: tunc enim sive possit impedire, sive non, semper convenitur ad id quod est extra rem. Atque hæc sunt quæ pertinent ad facta accessoria. Facta vero aut principalia, aut conventa obligant ad id quod interest extra rem, *l. si commissaria*, 13. ff. *rem rat. hab. l. si venditor*, 6. in fin. cum *l. seq. ff. de serv. exportand.* Super est quod dicendum fuit de dando: (b) in quo constat non agi ad id quod interest extra rem: itaque convenit inter omnes in *l. vinum*, 22. ff. *de reb. ered.* Lex si pœnum 68. ff. *de verb. obl.* loquitur de facto credendi, non de dando, aliter quam crediderit Bart. Contrarium est in donatione, in quam nullum venit interesse, nisi pro dolo, *l. ad res donatas*, 62. ff. *de edil. edict.* In danda vero pecunia, cum certa sit nummorum æstimatio, debetur tantum quod est circa rem, *l. nummis*, 3. ff. *de in lit. jur.* Excipiuntur duo casus: unus est quando actio evadit arbitraria, *l. 3. in fin. l. 4. l. 5. ff. de eo quod cert. loc.* tunc enim dandum est, quod interest extra rem. Excipitur item casus societatis, quæ bonæ fidei est, si unus ex sociis utatur, neque det alteri, *l. socium qui in eo*, 60. ff. *pro soc.* Bart. & Alex. putant idem esse in eo, qui solitus est scenerari generali-

(b) Quatenus in obligationibus tam dandi quam faciendi interesse præstetur vid. *Vmm. Proc. d. D. 21. n. 62. Beima in tract. de obl. dandi & faciendi*, addatur supra in tract. de morâ n. 53. ubi dictum quod factum præcisè non præstandum sed in obligationibus facti obligatio succedat ad interesse quod etiam hæredes præstare tenentur, add. *Carpz. I. F. p. 3. c. 30. d. 6. n. 3. & 4. Item def. 9. n. 3.*

ter in d.l.3. Imola in c. salubriter, de usur. ubi alii. Sed hoc non probatur jure: quamobrem Corneus in conf. 165. vol. 4. restringit hoc ad bonæ fidei contractum, propter æquitatem: & ad actiones arbitrarias, eadem ratione. Quamobrem inter mercatores propter æquitatem videtur hoc esse verissimum, omnes enim pecunia fruuntur: quamobrem si invicem debeat alter alteri, præstabit id quod interest extra rem.

His ita positis, ut arbitror, citra confusionem, quaeritur qua actione (c) agatur. Nostri credunt agi certi condictione. Dixi hoc anno quid sentirem.

Summa hæc est: agi ex stipulatu incerti, si stipulatio intercessit, l. si stipulatus, 4. de usur. si non interfuit stipulatio, agitur actione principali, l. 1. ff. de act. empt. l. naturalis, 5. §. 1. de præscrip. verb.

(c) Breviter: interesse aut principaliter est in obligatione & quidem ipso jure ut propter dolum adversarii, vel quando in locum ejus quod petitur principaliter surrogatur ut in faciendi obligationibus, vel partium conventionem; Et hoc modo venit jure actionis; autem condictione certi vel incerti agendum sit tradit Beima. in d. 17. quod interest th. 6. Aut saltem debetur accessorie cum in obligatione principali nulla ejus facta est mentio, sed propter moram adversarii, qua ratione non nisi officio judicis venit, quare hoc casu id mature petendum, enim verò cum sententia principalis lata est, nullum ad interesse ejusmodi consequendum remedium superest. vid. Umm. Proc. d. D. 21. n. 70. Strauch. d. Diff. 18. th. 19. Zang. de Except. p. 3. c. 17. n. 27. §. 32. seq. Confer. supra tract. de morâ n. 54. nec duæ sunt actiones alia fortis alia ejus quod interest sive usurarum, sed una, ex qua condemnatione facta actio iterata rei judicatae exceptione repellitur l. si deposita 4. C. deposit. Hinc quoque est, quod creditor solutionem fortis absque protestatione accipiens, postea interesse ex morâ petere nequeat Carpz. l. F. p. 2. c. 30. d. 12. Berlich. p. 2. concl. 38. num. 31. Maul. Thesaur. theor. pr. de mutuo tit. 9. num. 25. Zang. d. p. 3. c. 17. num. 38.

Proba-

Probatur (d) autem interesse per testes, & qua- 33
 litatem rei, & redituum quantitatem, *l. si quos, C. de
 resc. vendit.* quo jure hodie utimur. Item per vendi-
 tiones locorum finitimorum: hæc tradit *gl. egregia in
 l. 2. C. de resc. vend.*

(e) Oportet autem poni, & articulâri (ut ita di- 34
 cam) locum certum, si de loco agatur: & æstimatio-
 nem communem.

Quod autem dicitur de juramento in litem, illud 35
 excludit id quod interest, *l. non à Iudice, 64. ff. de ju-
 dic.* juratur autem sua interesse, *l. penul. de in lit. jur.*
 non tanquam per probationem, (f) sed tanquam per
 causam. Contempta autem auctoritas Judicis, & vis
 inimi-

(d) Cum id quod cujusque interest, in facto, non in jure consistat
l. quatenus 24. ff. de R. I. facta autem non præsumantur *l. 10. C. de non
 num. pecun.* idcirco probandum est; nec valet pactum de stando sim-
 plici ac nudâ creditoris assertionem super interesse. Carpz. *I. F. p. 2. c.
 30. d. 15.* Cum autem plerumque incertum sit, ideoque ejus proba-
 tio difficilis *l. ult. ff. de stipul. præd.* quare sufficiunt conjecturales &
 præsumptivæ probationes. Carpz. *I. F. d. p. 2. c. 30. d. 10. n. 4. Berlich.
 p. 2. concl. 38. n. 5.* Probari verò debet propinquum non remotum.
 Hagen. *d. tr. de usu usur. c. 5. n. 193.* Cæterum modum probandi tra-
 dunt Mascard. *de prob. vol. 2. concl. 932. 933. & seq. Menoch. A. I. Q.
 cent. 2. Cas. 119. & 120. Schneid. ad S. fin. n. 24. & seqq. Inst. de Verb. obl.
 Rot. Gen. Dec. 150. n. 2. Joh. del. Castill. Quot. jur. p. 2. c. 1. n. 49. seqq. item
 n. 74. seqq. Gilh. Arb. jud. cap. 6. p. 1. n. 303. & seqq.* Si autem creditor
 interesse sine certâ quantitate probaverit iudex ex officio illud taxa-
 re & moderari potest. Carpz. *p. 2. c. 30. d. 11. n. 12.*

(e) Modum articulandi in mercatore subministrat Gail. *lib. 2. obs.
 6.* videantur quos citat. *in thes. theor. pract. de mutuo tit. 9. n. 15. add.
 Joh. del. Castill. cit. loc. Coler. de Proc. exec. p. 1. c. 10. n. 107. Petr. Ferrar.
 Prax. aur. tit. 2. glos. 24. n. 22.*

(f) Autor hic, ad probandum id quod interest non admittit ju-
 ramentum in litem, nisi in duobus ut inquit casibus, motus nimirum
l. non à iudice 64. ff. de judiciis. Verum penitus hanc *l.* inspicienti ap-
 parebit, non per eam simpliciter excludi id quod interest, sed ejus
 sensum

inimica legibus, accipiunt in duobus casibus probationem à juramento, *l. qui restituere*, 68. ff. *de rei vindic. l. si quando*, 9. *C. unde vi*.

36 Quando autem promissa est pœna, nihil prohibet peti interesse, (g) *d. l. pradia*, 28. ff. *de act. empt.* sed si quis promiserit interesse simpliciter, illud debet quod jure cautum est, pro subjecta re, & causa, *arg. l. si prior* 32. ff. *sol. mat.* & eorum quæ abundè tradidimus in *l. Gallus*, 29. §. *quidam rectè*, ff. *de lib. & posth.* refert hîc Dec. in gl. *ex verb. dupli.*

37 Novissimè ex suprâ dictis intelligimus, non nasci id quod interest ex mora, (h) *l. si sterilis*, 21. §. *quamvis* 2. ff. *de actio. empt. neq; ex facto*, *l. Proculus*, 26. ff.

sensum esse, quod doli æstimatio non ex eo quod revera interest. sè ex eo quod in litem juratur, fieri solet. *vid. Brusius hic*, ejusmodi sensus quoque evincitur *arg. l. 2. ff. de in lit. jur.* cum autem propter dolum ac rei contumaciam juratur in infinitum *l. qui* 68. ff. *de R. V.* illud vocatur à Dd. juramentum in litem affectionis, ad quod solummodo Autor respexisse videtur. Porro *per l. 2. §. 1. & l. 3. ff. de in lit. jur.* propter moram sive culpam adversarii in litem quoque juratur & res æstimatur quanti revera est, vel actoris interest ipsam rem accepisse, idcirco vulgò statuitur esse & juramentum in litem veritatis quamvis ampliori in significato *add. Brusius ad l. tutor* 8. ff. *de in lit. jur.* Huic tamen Dd. locum non concedunt nisi in probationis difficultate quando res aliter probari nequeat; jam id quod interest difficilis est probationis *l. ult. ff. de stipul. prat.* quare ad interesse probandum rectè admittitur *add. Unim. Proc. D. 20. n. 36. & 37.*

(g) Verbi gratiâ, si in venditionis, societatis, aliisque hujusmodi contractibus quoque de faciendo aliquid convenerit, adjectâ in casum cessationis pœnâ, tum pars parata pœnam, ex stipulatu si velit, vel & actione alterâ id quod interest ejus, suprâ pœnæ pretium, ipsâ tamen pœnæ præstatione, eo quod interest diminuto, consequi potest; *per alleg. l. pradia* 28. ff. *de act. empt.* & *l. si quis* 41. ff. *pro socio. l. rescriptum* 10. §. 1. ff. *de pact.*

(h) Autor neque moram neque factum sed utilitatem & æquitatem esse causam ejus quod interest, tradit. In quo tamen aliorum consen-

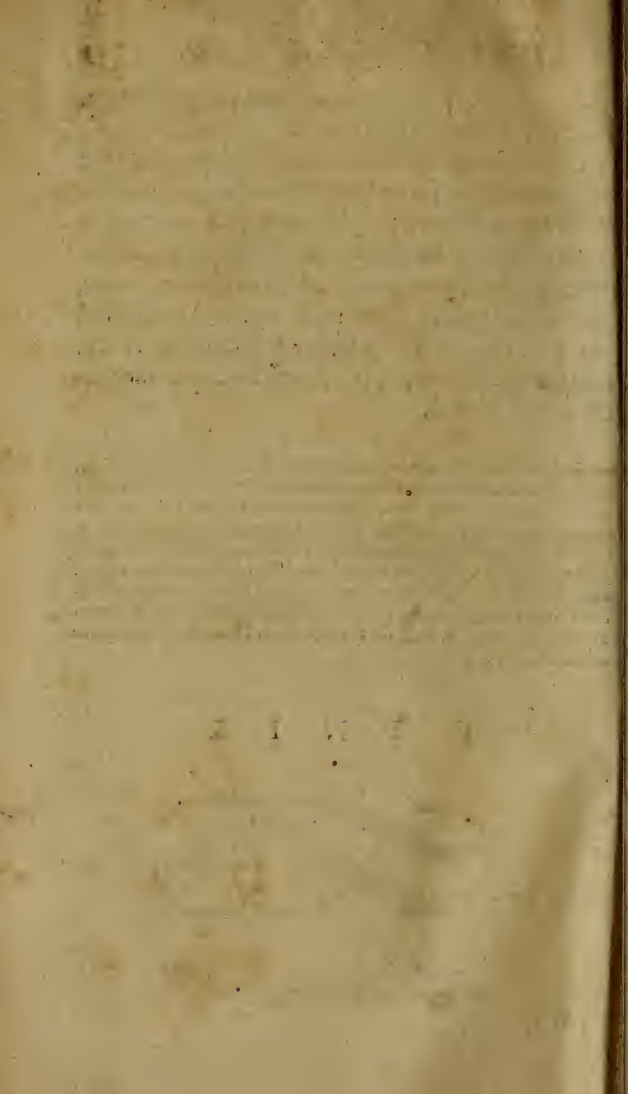
de dam. infect. sed propter utilitatem, & æquitatem. Hinc est, ut donator non teneatur.

Hinc est ut ignorans excusetur. Ergò propter hanc æquitatem si quis promiserit pœnam propter contractum: aut contraxerit propter pœnam, semper tamen pœna debebitur tanquam accessio quædam, & numerabitur in id quod interest, *l. liber homo, 103. in fin. ff. de verb. obl. gl. in l. quatenus, de reg. jur Dec. hîc col. pen.* Et ita limitatur singulariter & lex nostra, & *d. §. cum per venditorem.* Hæc autem sunt quæ meditabar diebus septem.

consensum vix meretur 1. enim æquitas non nisi causa remotissima. 2. nec utilitas absolutè considerata ejus causa dici potest, licet enim actori quædam utilitas absit, si tamen nihil sit quod reo imputari queat, hujus ratio non habetur. Manet igitur aliorsum quærendam esse causam, quæ à quibusdam dicitur esse: Si quid factum est quod fieri non debuit, aut factum non est quod fieri debuit. Beima *in d. tr. quod interest. th. 3.* Aliis, injuria, mora, culpa, dolus, contumacia dicitur Strauch. *d. D. 18. th. 17.* imò aliquando ex pacto vel conventionne debetur interesse. Gail. *lib. 2. obs. 5. n. 16. Manl. Thestheor. pr. de tit. 9. n. 3.*

F I N I S.

Ferratorum familia nobilis ac pro vetusta
Domi Ravenna orig: trahit.

A Emiliis F. natus MCCCCXXXIX.

Pisep ad dicend

Tid. de reb. cred. tanta fama est in
Cognoscatur ut Leo X. Pont. M. cum
sibi a Secretis adsciverit.

In rixa patrem occiso, indignam de
contatis, ibiq; uxorem splendidam de
xit. Exinde Valentianus Jur. civ. de
civit. a rege Gallor: Francisco ad
Florentinos legatus missus: Ex post
Avenionem ad Jur. civ. docendam vocatus
ess. Discessit Avenioni Civ. MDLII.
vitem agens LXIII.

Guido Panzirones, de clavis d. l.
Insuper. p. 278.

#

